

Ресурсно-аналітичний центр
"СУСПІЛЬСТВО І ДОВКІЛЯ"

HEINRICH BÖLL STIFTUNG
КИЇВ
Україна

ЗЕЛЕНА ВІДБУДОВА УКРАЇНИ:

ПРОЦЕСИ, ФОРМИ ТА БАЧЕННЯ
ОСНОВНИХ ЗАЦІКАВЛЕНИХ ОСІБ

АНАЛІТИЧНИЙ ЗВІТ
ТРАВЕНЬ 2025 РОКУ

ЗЕЛЕНА ВІДБУДОВА УКРАЇНИ: ПРОЦЕСИ, ФОРМИ ТА БАЧЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАЦІКАВЛЕНИХ ОСІБ

Аналітичний звіт. Травень 2025 року

Дослідження питань зеленої відбудови України виконано в рамках реалізації проєкту, що фінансується Фондом ім. Гайнріха Бьоля, Бюро Київ – Україна у січні – травні 2025 року шляхом аналізу поточних процесів, що відбуваються навколо планування та реалізації відбудови України з метою: (1) узагальнити інформацію про процеси щодо зеленого відновлення на національному, місцевому та міжнародному рівнях, які відбувались у 2024 році; (2) зрозуміти бачення різних зацікавлених осіб щодо поняття та майбутнього розвитку зеленої відбудови України; (3) описати складові елементи та форми зеленої відбудови; (4) надати рекомендації щодо посилення зеленої складової у процесах планування та реалізації повоєнної відбудови та відновлення України.

Інформація, надана в цій публікації, є узагальненням результатів аналітичного дослідження та їх інтерпретацією на думку авторів та авторок, що не обов'язково відображає офіційну позицію Фонду ім. Гайнріха Бьоля та Уряду Німеччини.

Автори/-ки:

Андрій Андрусевич, старший аналітик Ресурсно-аналітичного центру
«Суспільство і довкілля»

Наталія Андрусевич, голова правління Ресурсно-аналітичного центру
«Суспільство і довкілля»

Зоряна Козак, старша аналітикиня Ресурсно-аналітичного центру
«Суспільство і довкілля»

© Представництво Фонду ім. Г. Бьоля в Україні, 2025

© РАЦ «Суспільство і довкілля», 2025

ЗМІСТ

РЕЗЮМЕ	4
ВСТУП	7
РОЗДІЛ I. ПРОЦЕСИ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ ТА ВІДНОВЛЕННЯ: ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ 2024 РОКУ	9
1.1 Національні процеси повоєнного відновлення.....	10
1.2 Місцеві процеси повоєнного відновлення.....	17
1.3 Міжнародні процеси повоєнного відновлення.....	19
РОЗДІЛ II. ПРОЦЕСИ ЗЕЛЕНОЇ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ	21
2.1 Зелена відбудова в порядку денному основних стейкхолдерів.....	22
2.2 Складові елементи та форми зеленої відбудови.....	27
РОЗДІЛ III. БАЧЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ ЗЕЛЕНОЇ ВІДБУДОВИ ТА ВІДНОВЛЕННЯ ОСНОВНИМИ СТЕЙКХОЛДЕРАМИ	33
3.1 Що таке зелена відбудова.....	34
3.2 Суб'єкти зеленого відновлення.....	37
3.3 Майбутнє зеленої відбудови.....	39
РОЗДІЛ IV. ОСНОВНІ ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ	43
ДОДАТОК 1	48
Хронологія подій: зелена відбудова України	
ДОДАТОК 2	52
Успішні практики у процесі зеленої повоєнної відбудови і відновлення України	

РЕЗЮМЕ

Аналітичний звіт «Зелена відбудова України: процеси, форми та бачення основних зацікавлених осіб» пропонує увазі зацікавлених осіб результати дослідження щодо процесів відбудови України на національному, місцевому та міжнародному рівнях, зеленої відбудови України, включно з важливістю цього питання для різних стейкхолдерів, форм та інструментів зеленої відбудови, бачення різних зацікавлених сторін концепції зеленої відбудови та відновлення України.

Повоєнна відбудова України – складний напрям роботи держави, який розпочався ще навесні 2022 року через повномасштабну війну росії проти України, яка триває ще й сьогодні та щодня забирає життя українців, руйнує інфраструктуру, підприємства, житло, завдає непоправної шкоди довкіллю.

Українці докладають величезних зусиль, щоб боронити державу від агресора, забезпечувати нормальну життєдіяльність економіки, а також планувати своє майбутнє як держави – члена ЄС. Це вимагає багато людських і фінансових ресурсів, нових інструментів і механізмів, належних процесів стратегічного планування та законодавчого забезпечення. Беззаперечними є вигоди відбудови України на зелених засадах і принципах.

2024 рік продемонстрував нові виклики у контексті повоєнної відбудови та відновлення.

На жаль, архітектура повоєнного відновлення, яка б включала стратегічні цілі, завдання, взаємоузгодженість функцій різних інституцій, фінансові механізми тощо, так і не створена. Процеси комплексного планування (повоєнної) відбудови більше не відбуваються, а основна увага уряду та інших стейкхолдерів зосереджена на двох напрямках: (1) подолання наслідків збройної агресії, особливо якщо це стосується відновлення критичної інфраструктури чи забезпечення нагальних потреб; (2) адаптація життя країни до умов війни.

Ukraine Facility та План України – чудовий приклад підходу «гроші за реформи». Водночас цей інструмент не охоплює всіх питань, необхідних для

сталої відбудови України. Його вплив наразі є точковим, проте з подальшим впровадженням другого та третього елементів цього інструменту його вплив на відновлення та розвиток України зростатиме.

Більшість країн і міжнародних організацій продовжують впроваджувати й підтримувати програми та проекти, спрямовані на відбудову і відновлення. Часто це здійснюється шляхом прямої підтримки відповідних проектів на місцях.

Увага до зеленого відновлення в політичному та суспільному дискурсі залишається, проте вона є складовим елементом процесів відновлення загалом і не набула пріоритетного значення.

Міжнародні партнери України та громадянське суспільство залишаються ключовими драйверами зеленої відбудови. Саме їх зусиллями підтримується публічний дискурс, реалізація практичних кроків і проектів на місцях.

Прикладом владного лідерства щодо зеленої відбудови України можна вважати початок роботи над законом про засади зеленого відновлення України, який був анонсований Міністеркою захисту довкілля і природних ресурсів.

Станом на сьогодні лише європейська інтеграція створює рамки для зеленої відбудови. Вплив європейської інтеграції має два виміри: імплементація відповідних актів ЄС у сфері довкілля та зміни клімату й умови надання допомоги за Ukraine Facility.

Експертне середовище не має єдиного розуміння зеленого відновлення. Але попри це, об'єднувальним баченням є те, що відновлення не варто зводити лише до фізичної відбудови інфраструктури.

Зелене відновлення як модель і принцип розвитку України потребує залученості всіх зацікавлених осіб, посилення їхньої співпраці та синергії та координації їхніх зусиль. Головними бенефіціарами зеленого відновлення мають стати жителі України.

АНАЛІТИЧНИЙ ЗВІТ ПРОПОНУЄ НИЗКУ РЕКОМЕНДАЦІЙ:

- Сформувати концепцію та архітектуру повоєнного відновлення України.
- На місцевому рівні тісно прив'язати планування відбудови до фінансування.

- Забезпечити, щоб основні заходи та проєкти, що реалізуються зараз, створювали умови для сталого розвитку в майбутньому та переходу до кліматично нейтральної економіки.
- Створити стратегічні рамки для «спрямування» коштів у рамках другого елементу Ukraine Facility.
- Враховувати роль євроінтеграційних реформ в озелененні процесів і тому з обережністю формулювати будь-які перехідні заходи в рамках вступу до ЄС.
- Забезпечити всебічну підтримку організацій громадянського суспільства за рахунок коштів Ukraine Facility, беручи до уваги велику роль громадянського суспільства у просуванні зеленої відбудови.
- Прийняти необхідні законодавчі рамки для зеленої відбудови України.
- Забезпечити партисипативність процесу відбудови та відновлення.
- Посилити інформаційний компонент у процесі зеленої відбудови.

ВСТУП

Вже три роки ми спостерігаємо, як Україна, попри збройну агресію росії проти України, не лише мужньо бореться з ворогом, не лише реагує на щоденні виклики для функціонування державної системи й забезпечення нормальної життєздатності, а й планує своє відновлення та розвиток після війни.

Оцінка RDNA4¹, яка охоплює завдану шкоду за майже три роки – з 24 лютого 2022 року по 31 грудня 2024 року, – демонструє, що пряма шкода в Україні наразі сягнула 176 мільярдів доларів США (170 мільярдів євро). Найбільш постраждалими секторами є житловий сектор, транспорт, енергетика, торгівля та промисловість, а також освіта. Від загальної суми потреб у довгостроковій перспективі, потреби на відбудову та відновлення є найвищими у житловому секторі, майже 84 мільярди доларів США.

Ми спостерігаємо величезний вплив війни і на довкілля та клімат України. Держава рахує збитки у сферах атмосферного повітря, водних, земельних, лісових ресурсів, ПЗФ тощо. Водночас шкоду, завдану довкіллю, важко оцінити у грошовому еквіваленті, беручи до уваги цінність і унікальність екосистем, видів флори та фауни тощо.

Перед Україною стоїть надскладне завдання: як забезпечити, щоб відбудова і відновлення України відбувалось на зелених принципах і засадах? Адже зрозуміло, що зелена відбудова несе набагато більше вигод. І не лише для довкілля, а й для економіки, ринку праці, повернення людей додому. Тому належне стратегічне планування, законодавче забезпечення, фінансові та людські ресурси, врахування думки людей у процесі відбудови – ті питання, над якими потрібно працювати зараз, щоб у майбутньому наші діти могли жити в європейській конкурентоздатній країні.

Цей аналітичний звіт – третій, який ми підготували від початку повномасштабного вторгнення росії в Україну. У ньому відображені результати дослідження щодо процесів відбудови України на національному,

¹ <https://www.worldbank.org/uk/news/press-release/2025/02/25/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment-released>

місцевому та міжнародному рівнях, з особливим наголосом на питання зеленої відбудови. Ми спробували дати відповіді на такі запитання:

- Які основні тенденції щодо відбудови та відновлення України були у 2024 році? Які зміни відбулись порівняно з попередніми роками?
- Як бачать зелену відбудову основні зацікавлені сторони? Які її основні характеристики та що треба зробити в майбутньому, щоб цей процес відбувався на зелених принципах і засадах?
- Чи закріплено поняття зеленої відбудови у стратегічних документах чи законодавстві? Які форми та інструменти використовуються, і чи є вони ефективними?

Структура звіту відображає основні завдання та методологічні засади дослідження.

Перший розділ містить загальну характеристику процесів планування і реалізації відбудови України, які відбувались у 2024 році.

Другий розділ розглядає місце питань зеленої відбудови в порядку денному основних стейкхолдерів, а також форми та інструменти зеленої відбудови.

Третій розділ пропонує читачам бачення зеленої відбудови основними зацікавленими сторонами.

У четвертому розділі містяться основні висновки та рекомендації.

Розділ щодо бачення зеленої відбудови стейкхолдерами базується на результатах якісного дослідження, проведеного в листопаді – грудні 2024 року Українським центром вивчення громадської думки «Соціоінформ» на замовлення Фонду імені Гайнріха Бьоля. Результати дослідження базуються на проведених 20 інтерв'ю та 2 фокус-групах (профільні експерти – 4 інтерв'ю, представники центральної влади – 4 інтерв'ю, представники місцевої влади – 4 інтерв'ю, представники донорів і міжнародних організацій – 4 інтерв'ю, бізнес – 4 інтерв'ю, журналісти – 1 фокус-група, науковці – 1 фокус-група).

Додаток 1 містить хронологічний ряд основних подій з питань повоєнного відновлення у 2022–2024 роках. Dodatok 2 пропонує ознайомитись із найкращими, на нашу думку, практиками зеленого відновлення та відбудови України.

РОЗДІЛ..... 1.

ПРОЦЕСИ ПОВОЄННОЇ
ВІДБУДОВИ ТА ВІДНОВЛЕННЯ:
ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ 2024 РОКУ

РОЗДІЛ 1.

ПРОЦЕСИ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ ТА ВІДНОВЛЕННЯ: ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ 2024 РОКУ

1.1 НАЦІОНАЛЬНІ ПРОЦЕСИ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

ПЛАН ЗАХОДІВ З ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Станом на 2025 рік можна стверджувати, що процес розробки Плану заходів з післявоєнного відновлення та розвитку України (розпочатий у 2022 році) згорнуто. Жодних кроків з його доопрацювання, втілення чи затвердження не спостерігається.

Можна припустити, що певні напрацювання, зокрема концептуальні, використовуються у стратегічному плануванні. Водночас ми не спостерігаємо жодного іншого процесу стратегічного планування такого загальнонаціонального масштабу та охоплення усіх сфер повоєнного відновлення. Іншими словами, навряд чи можна говорити про практичні наміри, кроки планування середньо- чи довгострокового відновлення та розвитку України.

ВІДБУДОВА В РОБОТІ УРЯДУ

Відбудова зруйнованого² – один з пріоритетів роботи Уряду України. Він містить такі основні елементи:

- Відновлення житла.
- Відновлення критичної інфраструктури.
- Відбудова соціальної інфраструктури.
- Комплексна відбудова – пілотні проєкти.
- Конфіскація російських активів.

Водночас у Плані пріоритетних дій Уряду на 2025 рік можна виділити такі складові за цим пріоритетом³:

- Проведення URC.
- Підготовка RDNA.
- Соціальне житло та будівництво.
- Фінансування будівництва, реконструкції, ремонту й утримання автомобільних доріг.
- Європейські процедури надання послуг на ринку будівельної продукції.
- Реалізація проєкту «Будівництво магістральних водогонів у Миколаївській області у зв'язку з недостатністю ліквідації негативних наслідків, пов'язаних зі знищенням Каховської гідроелектростанції».
- Реалізація експериментального проєкту щодо відновлення населених пунктів, які постраждали внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України.
- Відновлення залізничної інфраструктури, пошкодженої внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України.
- Забезпечення реалізації програми «ЄОселя» щодо отримання українцями доступного кредитування на придбання житла.

З фактичним станом фінансування та реалізації проєктів відновлення можна ознайомитись на платформі **DREAM**⁴. У минулому систему DREAM розглядали як окремий важливий напрям роботи у сфері відновлення. Сьогодні ж ця система, по суті, охоплює різні категорії проєктів і програм, які важко назвати «відновленням» від наслідків війни. Наприклад, через систему DREAM здійснюється подання та пріоритизація проєктів для отримання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам у рамках Програми відновлення України III⁵. Перелік проєктів та їх географія (рис. 1) свідчать про те, що діяльність у рамках «відновлення» охоплює майже всі можливі напрями⁶ й типи проєктів: від пошкоджених російськими

² <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/priorytety-uriadu/vidbudova-zruinovanoho>

³ <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/uploads/public/67b/4ac/962/67b4ac962af6e240480795.pdf>

⁴ <https://dream.gov.ua/ua>

⁵ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/162-2025-n#Text>

⁶ <https://mindev.gov.ua/news/34331-ogolosennia-pro-pocatok-vidboru-projektiv-finansuvannia-ia-kix-moze-zdiisniuvatisia-za-raxunok-vidpovidnoi-subvenciyi-v-ramkax-finansovoyi-ugodi-nadzvicaina-kreditna-programa-dlia-vidno>

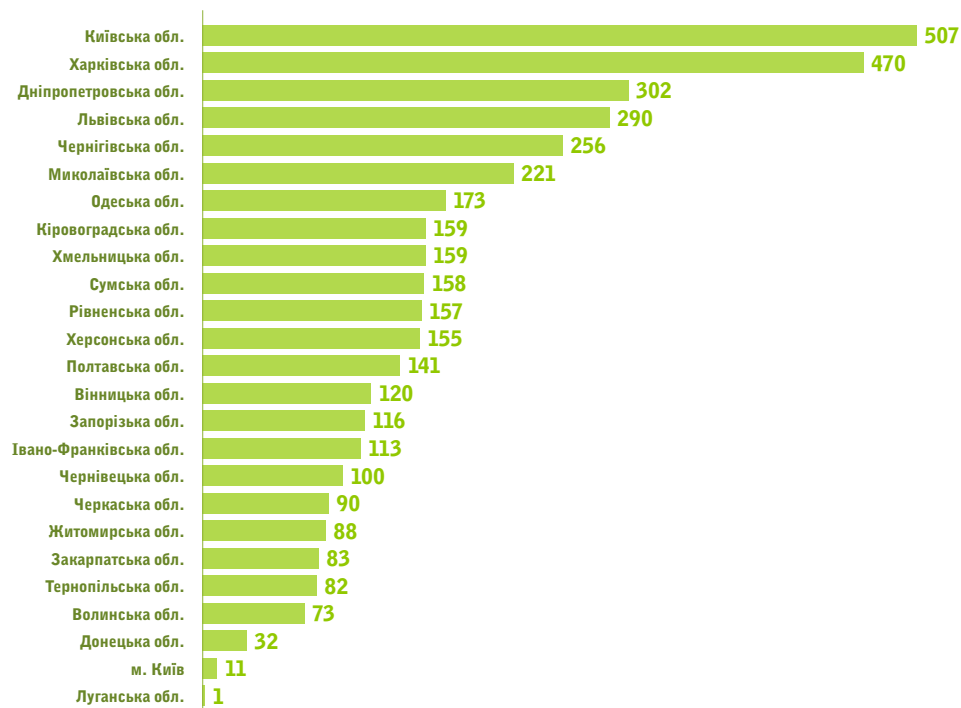

РИСУНОК 1. КІЛЬКІСТЬ ПРОЄКТІВ У РОЗРІЗІ ОБЛАСТЕЙ⁷

ударами комунальних установ до реконструкції чи будівництва шкіл, лікарень або автошляхів у регіонах і громадах, які не зазнавали руйнувань.

У 2024 році в Україні також здійснено реформу управління публічними інвестиціями, що була формалізована з внесенням змін⁸ до Бюджетного кодексу України на початку 2025 року. Внаслідок цієї реформи запроваджено поняття публічних інвестиційних проєктів і програм⁹. Наразі система DREAM містить лише 789 таких проєктів, проте слід очікувати, що внаслідок інтеграції цього підходу до Бюджетного кодексу їх кількість значно зросте протягом 2025 року. За своїм змістом публічні інвестиційні проєкти охоплюють будь-які інвестиції в основні засоби, які повністю або частково реалізуються коштом публічних інвестицій, зокрема на умовах державно-приватного партнерства.

У підсумку напрям «відновлення» або «відбудова» в роботі Уряду за своїм змістом включає всі можливі напрямки роботи, особливо пов'язані з будівництвом.

⁷ Джерело: DREAM, [https://bi.dream.gov.ua/?select=_Language/\[UK\]/#/.](https://bi.dream.gov.ua/?select=_Language/[UK]/#/)

⁸ <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/45320>

⁹ <https://dream.gov.ua/ua/pip-pipeline>

ПЛАН УКРАЇНИ (В РАМКАХ UKRAINE FACILITY)

План України, прийнятий у рамках Ukraine Facility, перебуває у стадії виконання та постійного моніторингу з боку Уряду та Європейської Комісії, особливо перший елемент Ukraine Facility (Pillar I)¹⁰. Водночас значна частина його заходів не пов’язана з процесами відновлення, а спрямована на реалізацію пріоритетних реформ у різних сферах. Моніторинг реформ за Ukraine Facility також здійснюється в рамках ширшого моніторингу порядку денного реформ, який включає (окрім Ukraine Facility) реформи, передбачені умовами позики МВФ, рекомендаціями Європейської Комісії за пакетом розширення, умови Світового банку за Позикою на політику розвитку та Програмою кредитування з прив’язкою до результатів (PforR, яка включає три системні проєкти)¹¹.

План України, таким чином, відіграє важливу роль у стимулюванні реформ, необхідних для відновлення, євроінтеграційних зусиль і соціально-економічного розвитку в майбутньому. Безумовно, його роль значною мірою

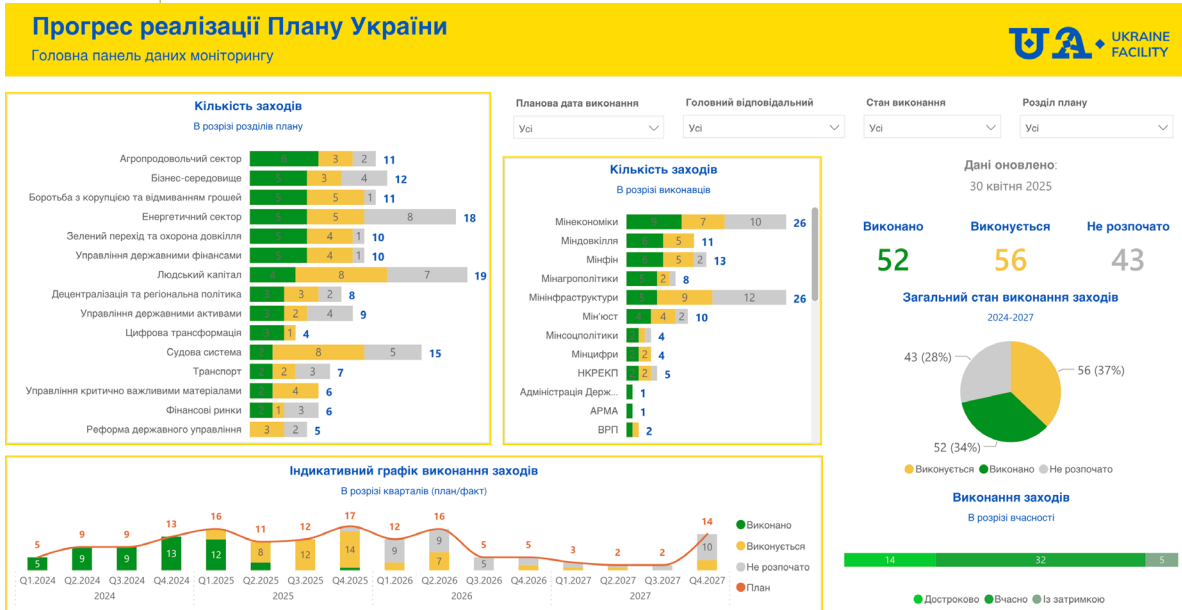

РИСУНОК 2.
ДАШБОРД МОНІТОРИНГОВИХ ДАНИХ ПРОГРЕСУ РЕАЛІЗАЦІЇ ПЛАНУ УКРАЇНИ¹²

¹⁰ https://enlargement.ec.europa.eu/funding-technical-assistance/ukraine-facility_en

¹¹ <https://reformmatrix.mof.gov.ua/>

¹² <https://app.powerbi.com/view?r=eyJrIjoiNDIzZmYyODM0MTUxLTg5ZDEtNTRhNzFhYTQyM2I1IiwidCI6ImNIMWwNDA5LWQ0WQ0tNDQ2Mi05YTY3LTViZmQyY2I0YTE0NyJ9>

визначена тим, що відповідні реформи, передбачені Планом України, є умовами отримання фінансування в рамках Ukraine Facility. Іншими словами, План України можна вважати ефективним прикладом інструменту money for reforms з боку Європейського Союзу.

ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО АГЕНТСТВА ВІДНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ

Державне агентство відновлення та розвитку інфраструктури України було створене в січні 2023 року на базі Держагентства інфраструктурних проєктів і Держагентства автомобільних доріг. Його очікуваним завданням було реалізація проєктів з відбудови України¹³.

Водночас звіт про роботу агентства за 2024 рік свідчить про те, що відновлення не є основним пріоритетом його діяльності¹⁴. Із семи тематичних пріоритетів, виділених у звіті, лише два стосуються відновлення (реалізація експериментальних проєктів і, частково, реалізація спільних з МФО проєктів).

Бюджет Агентства відновлення 2024 року зазнав радикальних змін. Відповідно до Закону України «Про Державний бюджет України на 2024 рік» надходження, що є джерелами формування державного дорожнього фонду, зараховувалися в повному обсязі до загального фонду держбюджету. На фінансове забезпечення бюджетних програм, виконавцем яких у 2024 році було Агентство відновлення, спрямовувались залишки коштів спецфонду (державного дорожнього фонду та фонду ліквідації наслідків збройної агресії), кошти загального фонду державного бюджету, кредити, залучені державою на дороги, гранти. Виконання боргових зобов'язань (21,6 млрд грн) склало майже третину усіх видатків (61,6 млрд грн) у 2024 році (рис. 3).

Три бюджетні програми можна віднести до фінансування відновлення (позначені зеленим на рис. 3), і вони складають лише 20 % від загальних витрат агентства. Експериментальні проєкти, що доволі часто впроваджуються Урядом в останні роки, у 2024 році мали різне спрямування і не завжди стосувались відновлення. Серед проєктів відновлення можна виділити проєкт щодо відновлення населених пунктів, які постраждали внаслідок

¹³ <https://mtu.gov.ua/news/33962.html>

¹⁴ <https://restoration.gov.ua/4489/zvity/72733/72734.pdf>

збройної агресії російської федерації (близько 430 млн грн у 2024 році), проєкт з будівництва магістральних водогонів (у зв'язку з необхідністю ліквідації негативних наслідків, пов'язаних зі знищенням Каховської гідроелектростанції) (близько 3 млрд грн у 2024 році), будівництво та відновлення об'єктів інфраструктури, житлового та громадського призначення, громадських будинків і споруд (близько 360 млн грн у 2024 році).

Таким чином, відновлення (відбудова) не було основним напрямом діяльності Державного агентства відновлення та розвитку інфраструктури України у 2024 році.

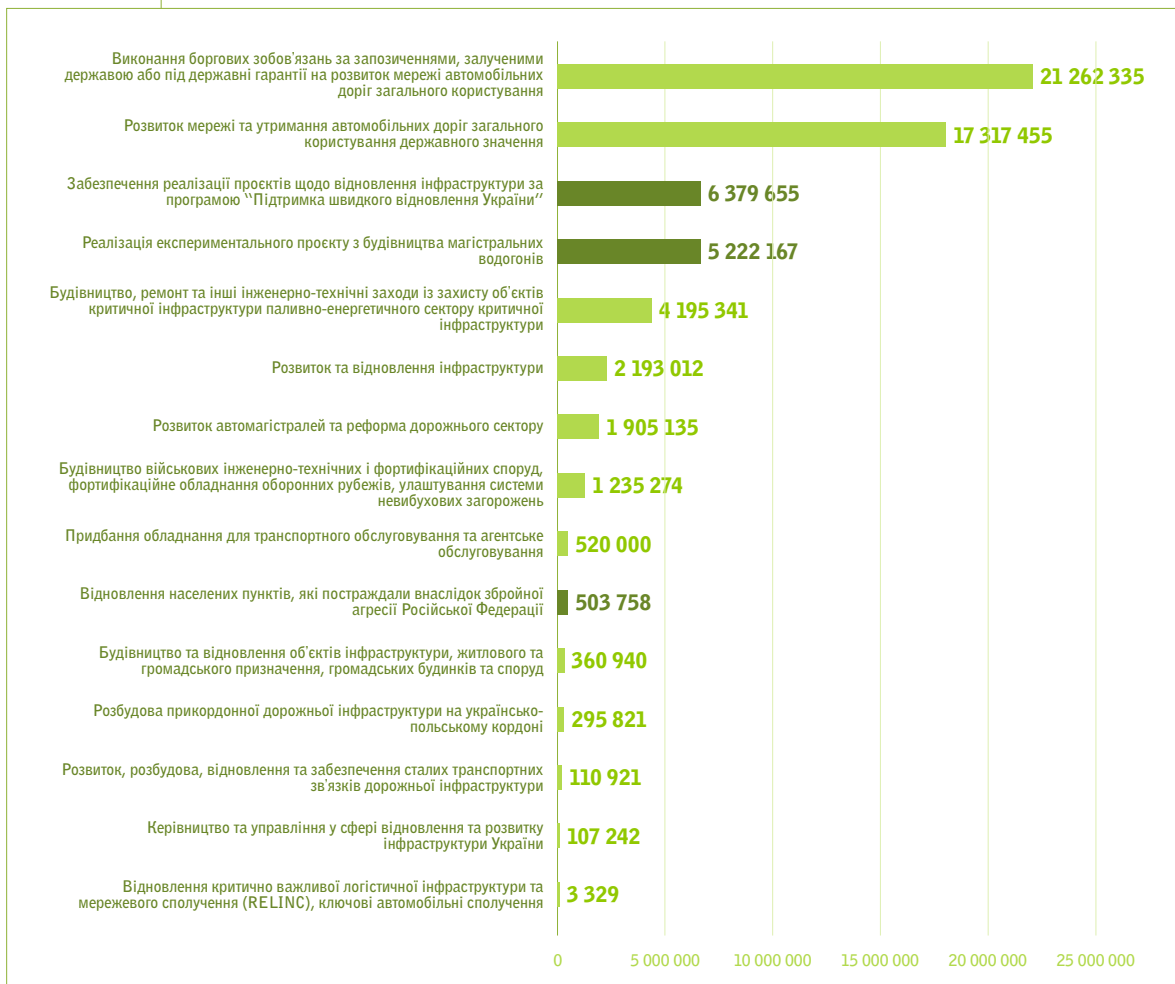

РИСУНОК 3.
ВИДАТКИ АГЕНТСТВА ВІДНОВЛЕННЯ У 2024 РОЦІ¹⁵

¹⁵ Джерело: Звіт Державного агентства відновлення та розвитку інфраструктури України за 2024 рік: <https://restoration.gov.ua/4489/zvity/72733/72734.pdf>.

СЕКТОРАЛЬНІ ПРОЦЕСИ

У 2024 році було прийнято декілька документів стратегічного планування, як секторальних, так і наскрізних. З питань, дотичних до відновлення, варто виділити такі:

- Національний план з енергетики та клімату на період до 2030 року.
- План України (в рамках Ukraine Facility).
- Національна транспортна стратегія України до 2030 року (та Операційний план на 2025–2027 роках).
- Стратегія розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року (та Операційний план заходів з її реалізації у 2025–2027 роках).

Практично всі секторальні плани та стратегії, прийняті у 2024 році, враховують потреби та особливості відновлення відповідного сектору економіки.

НЕУРЯДОВІ ПРОЦЕСИ

Низка громадських ініціатив продовжувала працювати у сфері відновлення у 2024 році: RISE¹⁶, ReThink¹⁷, RRR4U¹⁸, Ro3kvit¹⁹ та інші. Чимало громадських організацій різного спрямування реалізовували проєкти з питань відбудови та відновлення України у 2024 році.

Переважно така діяльність носить інформаційний і швидше проєктний характер, хоча й спрямована на підтримання публічного діалогу, виявлення проблем і шляхів здійснення відбудови²⁰. Наразі не спостерігаються тенденції до створення окремої спеціальної координації таких неурядових процесів.

Припинення фінансування з боку USAID з 2025 року ймовірно матиме тяжкі наслідки для багатьох неурядових ініціатив у цій сфері.

Значна частина неурядових організацій, особливо аналітичних центрів, тісно співпрацює з державними органами, що свідчить про те, що згуртованість суспільства, набута у 2022 році, хоч і втрачена за 2023 рік, створила довготривалі контакти та співпрацю між неурядовим і державним секторами з питань відбудови.

¹⁶ <https://www.rise.org.ua/blog-ua/pidsumki-roku-vid-koalitsiyi-rise-ukraine-2>

¹⁷ https://drive.google.com/file/d/186UMf3VgSUH6yTgOfKNaYAdV_efQaTsh/view

¹⁸ <https://rrr4u.org/>

¹⁹ <https://ro3kvit.com/ua/about>

²⁰ З наведеного невичерпного переліку Ro3kvit є винятком, яка є професійною коаліцією.

1.2 МІСЦЕВІ ПРОЦЕСИ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

ПРОГРАМИ ТА ПЛАНИ ВІДНОВЛЕННЯ ОБЛАСТЕЙ І ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Станом на 2025 рік програми комплексного відновлення областей були розроблені у 20 областях України²¹ та 79 територіальних громадах²². За даними незалежного моніторингу, станом на кінець 2024 року приблизно 200 громад працювали над розробкою або впровадженням програм комплексного відновлення²³. Це означає, що майже всі області України мають такі програми, та лише невелика частка територіальних громад (5 % від їх загальної кількості).

Наразі відсутня цілісна інформація про стан розробки та затвердження планів відновлення регіонів і територіальних громад (відповідно до Закону України «Про засади державної регіональної політики»). Можна впевнено сказати, що наразі немає національного плану відновлення та розвитку регіонів, який мав би включати регіональні плани відновлення та розвитку, а також окремі заходи та проєкти регіонального розвитку та/або проєкти місцевого розвитку територіальних громад. Ми також не виявили жодного розробленого регіонального плану відновлення.

Такий дисбаланс у стані розробки між комплексними програмами та планами відновлення свідчить про те, що цілісна система планування відновлення в регіонах і громадах відсутня. Ймовірно, прийняті у 2022 році рішення (щодо планування відновлення) потребують переосмислення з урахуванням реалій функціонування країни під час війни.

ЄВРОПЕЙСЬКІ АЛЬЯНСИ ТА СПІВПРАЦЯ

Створений у червні 2022 року на заклик Президента України В. Зеленського **Європейський альянс міст і регіонів для відбудови України**²⁴ мав сприяти залученню та координації міст і регіонів ЄС у процес відбудови України.

²¹ https://e-construction.gov.ua/recovery_region

²² https://e-construction.gov.ua/recovery_com

²³ <https://spilnohub.org/rik-vidnovlennya-yak-gromady-ukrayiny-ruhayutsya-do-stalogo-rozvytku-v-umovah-vyklykiv/>

²⁴ <https://cor.europa.eu/en/our-work/cooperations-and-networks/european-alliance-cities-and-regions-reconstruction-ukraine>

У 2024 році Альянс швидше взяв на себе політичну роль з підтримки ролі місцевого самоврядування в Україні у процесах відбудови²⁵, хоча окрім цього намагається здійснювати заходи з підтримки та розвитку спроможності органів місцевого самоврядування в Україні, зокрема через програму U-LEAD.²⁶

Cities4Cities United4Ukraine – це партнерські ініціативи, що об'єднали зусилля у вересні 2022 року. Проєкт допомагає українським муніципалітетам налагоджувати партнерства з муніципалітетами Європи. З 2024 року Cities4Cities | United4Ukraine є частиною флагманської програми співпраці Швеції у сфері реформ Polaris: Підтримка багаторівневого врядування в Україні²⁷.

Проєкт надалі активно підтримує створення партнерств між містами України та ЄС, проте у 2024 році їх проєкт Phoenix4UA практично був зупинений.

У свою чергу, програма **Polaris**, що розпочала роботу у 2024 році, має дуже амбітні завдання у сфері вирішення потреб системи багаторівневого врядування, паралельно посилюючи спроможність²⁸ громад надавати публічні послуги та брати безпосередню участь у процесах відновлення та відбудови, відповідно до вимог вступу до ЄС.

Один компонент програми передбачає співпрацю з національними суб'єктами та питаннями політики, тоді як інший фокусується на наданні прямої підтримки місцевому самоврядуванню. Крім того, Polaris охоплює п'ять тематичних напрямків: освіта, фінансова децентралізація та бюджетування, адміністративні послуги, відновлення під керівництвом місцевої влади, міжнародне співробітництво громад. Зокрема, програма планує допомагати в інтегрованому та комплексному плануванні відновлення в громадах, які постраждали від повномасштабного вторгнення, а також надає кризову підтримку.

Офіси відновлення та розвитку, створені у кількох містах і громадах за підтримки ПРООН, ЄС та Швеції,²⁹ демонструють, за даними незалежних джерел, змішані результати у 2024 році³⁰. Вочевидь, не всі офіси знайшли своє місце у процесі місцевої відбудови.

²⁵ https://auc.org.ua/sites/default/files/declaration_of_support_of_the_local_and_regional_dimension_in_the_recovery_and_reconstruction_of_ukraine.pdf

²⁶ <https://cor.europa.eu/en/news/programme-ukrainian-municipal-leaders-and-officials-launched>

²⁷ <https://polaris.org.ua/>

²⁸ <https://app.powerbi.com/view?r=eyJrIjoiNDRjYjdjZjAtMTNkMi00M2RlLTkwNzUtM2RhYzVjNWZlYTBiIiwidCI6ImJjZDNiN2NmLTBiM2QtNGUyZC05MTZhLWwRIMGU2ZDEyMDUzNSIsImMiOiJ9&pageName=8ffa16ecc4cf32b5511e>

²⁹ <https://www.undp.org/uk/ukraine/press-releases/yes-shvetsiya-ta-undp-vidkryly-10-ofisiv-vidnovlennya-ta-rozvytku-dlya-pidtrymky-staloyi-povoyennoyi-vidbudovy-ukrayiny>

³⁰ <https://bahmut.in.ua/tehnika-na-miljon-yak-v-ukrayini-praczyuyut-ofisy-vidnovlennya-ta-rozvytku-ta-chomu-cze-vazhlyvo/>

ШЕФСТВО НАД РЕГІОНАМИ

Ідея шефства міжнародних партнерів над відбудовою регіонів продовжує залишатись у риториці керівництва країни у 2024 році. Про це згадував і Президент України В. Зеленський, представляючи так званий План стійкості у Верховній Раді України у листопаді 2024 року³¹, і міністр закордонних справ України А. Сибіга³².

Водночас, попри позитивний досвід Данії на Миколаївщині³³, цей напрям відновлення поки що залишається нерозкритим потенціалом^{34,35} для міжнародної співпраці. Так, система DREAM демонструє лише 195 проєктів за безпосередньої підтримки країн (окрім США), з яких станом на травень 2025 року лише 14 реалізованих.³⁶

1.3 МІЖНАРОДНІ ПРОЦЕСИ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

URC

Міжнародна конференція з відновлення України (URC) продовжує відігравати основну роль у координації міжнародної співпраці з цих питань.

У 2024 році вона відбувалась у м. Берлін (11–12 червня 2024 року). Берлінська конференція зосередила увагу на чотирьох стратегічних пріоритетах: бізнес, людський вимір, місцеве самоврядування та євроінтеграція³⁷.

³¹ <https://www.youtube.com/watch?v=-s7iMEMcVs0>

³² <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3913383-cibiga-zaklikav-partneriv-dolucitisa-do-sefstva-nad-regionami-ukraini.html>

³³ <https://www.ukr.radio/news.html?newsID=106931>

³⁴ <https://mind.ua/publications/20271314-posol-litvi-v-ukrayini-prisutnist-litovskih-i-evropejskih-kompanij-u-rosiyi-spriyae-vrazlivosti-sa>

³⁵ <https://recovery.win/novyny/hto-vidbudovuye-ukrayinu>

³⁶ [https://dream.gov.ua/ua/pipeline?filter\[contributor\]=JP&filter\[contributor\]=BE&filter\[contributor\]=DK&filter\[contributor\]=GB&filter\[contributor\]=EE&filter\[contributor\]=LT&filter\[contributor\]=LU&filter\[contributor\]=NL&filter\[contributor\]=DE&filter\[contributor\]=PL&filter\[contributor\]=PT&filter\[contributor\]=KR&filter\[contributor\]=FR&filter\[contributor\]=SE&filter\[contributor\]=CH&filter\[contributor\]=CZ](https://dream.gov.ua/ua/pipeline?filter[contributor]=JP&filter[contributor]=BE&filter[contributor]=DK&filter[contributor]=GB&filter[contributor]=EE&filter[contributor]=LT&filter[contributor]=LU&filter[contributor]=NL&filter[contributor]=DE&filter[contributor]=PL&filter[contributor]=PT&filter[contributor]=KR&filter[contributor]=FR&filter[contributor]=SE&filter[contributor]=CH&filter[contributor]=CZ)

³⁷ https://cdn.prod.website-files.com/621f88db25fbf24758792dd8/666aa857e5aeb98d9349533d_URC2024_Final_Chairs%27_Statement_additional_changes_UA_approved.pdf

G7/МІЖНАРОДНА ДОНОРСЬКА КООРДИНАЦІЙНА ПЛАТФОРМА

Міжнародна донорська координаційна платформа продовжила свою роботу у 2024 році. До неї приєдналися Данія (як тимчасовий член) і Люксембург (як спостерігач)³⁸, а разом уже 23 держави беруть участь у роботі платформи³⁹.

Платформа продовжує відігравати важливу роль у координації міжнародної донорської (фінансової) допомоги: лише прийнята у жовтні 2024 року спеціальна кредитна програма дає можливість отримання 50 млрд дол. США на військові, бюджетні потреби та потреби відновлення⁴⁰.

СВІТОВИЙ БАНК ТА ІНШІ МІЖНАРОДНІ ФІНАНСОВІ УСТАНОВИ

Світовий банк та інші міжнародні фінансові установи продовжують відігравати дуже важливу роль у забезпеченні фінансової стабільності державного бюджету та надавати фінансову підтримку, зокрема кредитну, Україні для цілей відновлення.

Так, Світовий банк в Україні працює насамперед у тих сферах, де немає інших донорів, наприклад, у соціальному секторі України, включно з галузями охорони здоров'я, соціального захисту та освіти⁴¹.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ

Європейський Союз залишається ключовим партнером України, який надає широку, всеосяжну підтримку, зокрема й для цілей відновлення. З моменту повномасштабного вторгнення у лютому 2022 року ЄС надав підтримку Україні в розмірі понад 108 млрд євро⁴², включно з 7,9 млрд євро в рамках Ukraine Facility. Прийняття Плану України у 2024 році дозволяє значно покращити координацію фінансової підтримки ЄС, забезпечити проведення необхідних реформ у країні. Підтримка відбудови та відновлення для зеленої, цифрової та інклюзивної економіки України – одне з головних завдань Ukraine Facility.⁴³

³⁸ <https://ukrainedonorplatform.com/wp-content/uploads/2024/10/11th-Steering-Committee-Meeting-Joint-Communique-FINAL.pdf>

³⁹ <https://ukrainedonorplatform.com/>

⁴⁰ <https://ukrainedonorplatform.com/wp-content/uploads/2025/01/12th-Steering-Committee-Meeting-Joint-Communique-.pdf>

⁴¹ <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/50a0a33904089a9d8e86b8ea3f7cfd67-0080012025/original/WBG-Support-Ukraine-UKR-new.pdf>

⁴² https://enlargement.ec.europa.eu/european-neighbourhood-policy/countries-region/ukraine_en#solidarity-with-ukrainian-people

⁴³ https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/d122882f-599b-4158-8a6b-583f5cfd6b77_en?filename=Ukraine-facility-aug2024_en.pdf

РОЗДІЛ.....2.
ПРОЦЕСИ ЗЕЛЕНОЇ ВІДБУДОВИ
УКРАЇНИ

РОЗДІЛ 2.

ПРОЦЕСИ ЗЕЛЕНОЇ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ

2.1 ЗЕЛЕНА ВІДБУДОВА В ПОРЯДКУ ДЕННОМУ ОСНОВНИХ СТЕЙКХОЛДЕРІВ

Питання повоєнного відновлення та відбудови України від наслідків війни постало на порядку денному ще навесні 2022 року. На **Міжнародній конференції з питань відновлення України** (URC 2022) в Лугано Україна представила перші плани щодо розгляду цього питання. За результатами конференції учасники ухвалили Декларацію Лугано та Керівні принципи процесу відновлення України (Принципи Лугано).⁴⁴ Серед принципів визнано «сталий розвиток», згідно з яким процес відновлення має забезпечити сталу відбудову України відповідно до Порядку денного сталого розвитку до 2030 року та Паризької угоди, інтегруючи соціальні, економічні та екологічні аспекти, включно із «зеленим» переходом.

Екологічна безпека – один з десяти пунктів Української **Формули миру**, на важливості та потребі у підтримці якої акцентує Президент України у своїх виступах перед світовими лідерами та міжнародною спільнотою.⁴⁵ Екологічна безпека включає відновлення та реконструкцію, перехід до зеленої економіки, а комплексна система екологічного й економічного оздоровлення має включати заходи щодо відновлення довкілля та його складових.

⁴⁴ https://cdn.prod.website-files.com/625d81ec8313622a52e2f031/62cd2e0ba5613c953a9b52d4_Lugano%20Declaration_UA.pdf

⁴⁵ https://www.president.gov.ua/storage/j-files-storage/01/19/45/a0284f6fdc92f8e4bd595d4026734bba_1691475944.pdf

19 жовтня 2024 року в Гельсінкі відбулася Міжнародна конференція, присвячена восьмому пункту Української Формули миру – «Екологічна безпека». За результатами конференції прийнято спільне комюніке, в якому звертається увага не лише на питання відшкодування шкоди, заподіяної довкіллю, притягнення до відповідальності рф за заподіяну шкоду, а також на повоєнне відновлення екосистем і забезпечення екологічної стійкості та витривалості.⁴⁶

Світова підтримка міжнародними інституціями, установами, організаціями та державами, їхніми громадянами процесів і конкретних проєктів з відновлення України переходить на системний і взаємоузгоджений підхід, а питання врахування під час відновлення довкілля та кліматичної складових є в багатьох випадках однією з передумов співпраці, технічної та фінансової підтримки України. Залученість міжнародної спільноти та консолідація зусиль усіх зацікавлених осіб сьогодні є не лише реальністю, а необхідністю у підтримці фактичного відновлення України, громад і довкілля.

Яскравим прикладом консолідації зусиль і міжнародної підтримки є План України (прийнятий у рамках інструменту ЄС Ukraine Facility), який окреслив не лише сфери реформування, а й визначив принципи відновлення України, зокрема принцип відбудувати «краще, ніж було» (build back better), а також принцип «незавдання суттєвої шкоди» (do no significant harm). Як зазначено в самому Плані України, він є рушійною силою для переходу України до зеленої, цифрової та інклюзивної економіки, і такі цілі є наскрізними в усіх сферах. А дотримання зелених цілей є важливим в архітектурі реконструкції та відновлення й буде рамковим для майбутніх реформ та інвестицій, передбачених Планом України.⁴⁷

У 2024 році було зроблено спробу законодавчо закріпити принципи та регулювання відбудови України. Міністерство розвитку громад та територій України напрацювало проєкт Закону України «Про засади відновлення України».⁴⁸ Проєкт запропонував термінологічне визначення «відновлення» (ст. 1) та принципи державної політики у сфері відновлення (ст. 4), серед яких «будуй краще, ніж було», «сталість» як елемент Нового європейського Баугаузу. Хоча законопроєкт у поняття «відновлення» включає діяльність, спрямовану на подолання гуманітарних, соціальних, економічних, екологічних та інших наслідків, спричинених збройною агресією рф проти України, проте його зміст свідчить про вузький підхід до розуміння

⁴⁶ Екологічна безпека: у Гельсінкі відбулася шоста конференція у продовження першого Саміту миру // Президент України. Офіційне інтернет-представництво. Новина 19.10.2024: <https://www.president.gov.ua/news/ekologichna-bezpeka-u-gelsinki-vidbulasya-shosta-konferenciy-93945>.

⁴⁷ <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/wp-content/uploads/2024/03/plan-ukraine-facility.pdf>

⁴⁸ <https://mtu.gov.ua/files/%D0%97%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20.05.2024.docx>

відновлення, яке обмежується головню інфраструктурними об'єктами, а самі принципи, на основі яких мало б відбуватися відновлення загалом і зелене відновлення зокрема, не знайшли конкретизації у тексті законопроекту. Такий підхід критикувався. Подальшого процесу прийняття цього законопроекту не спостерігається. Натомість Міндовкілля України разом з ПРООН розпочало напрацювання законопроекту «Про зелене відновлення», який повністю узгоджується із зеленою таксономією та досвідом ЄС. Передбачається, що законопроект стане стратегією стійкої відбудови України, комплексно врегулює питання зеленого відновлення України, що охоплюватиме як відновлення довкілля, так і відновлення інших сфер та об'єктів на основі зелених принципів.⁴⁹

Зелене відновлення є також і на порядку денному **Верховної Ради України**. Окрім урахування окремих елементів такого відновлення під час напрацювання та ухвалення законів, ВРУ працює над пошуком спільного бачення та рішень у впровадженні заходів із зеленого відновлення, об'єднання всіх зацікавлених осіб над шляхами впровадження останнього. 8 квітня 2024 року відбулися слухання в Комітеті з питань екологічної політики та природокористування, присвячені «Відбудові України за європейськими принципами "зеленого відновлення"». Учасники – представники парламенту, урядових установ, міжнародних організацій, країн-донорів, наукових установ і громадських організацій – обговорили поточний стан законодавства та його відповідність принципам сталого розвитку, розглянули міжнародні рекомендації досягнення Україною цілей Green Deal у процесах відбудови, а також інструменти та механізми зеленого відновлення України.⁵⁰ За результатами слухань передбачалося прийняття рекомендацій, але, на жаль, інформація про їх прийняття та оприлюднення відсутня в публічному інформаційному просторі.

Зелене відновлення є серед актуальних тенденцій у діяльності виконавчої влади в Україні, особливо профільного Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів. Міндовкілля у своїй політиці акцентує на незворотності відновлення України на зелених засадах. Зокрема, 7 квітня 2025 року відбувся Перший форум зацікавлених сторін **Платформи дій зеленого відновлення України**, започаткованої на URC-2024 у Берліні. Під час форуму представники органів влади, громадськості, бізнесу, науковці, міжнародні організації та фінансові установи обговорили виклики та можливості зеленого відновлення України. Як зазначили учасники, стратегічним пріоритетом має стати інтеграція екологічної складової у післявоєнну відбудову та необхідність дотримання екологічних норм під час відбудови.⁵¹

⁴⁹ ЄС продовжує підтримувати зелене відновлення України // Урядовий портал. Новина 14.03.2025: <https://www.kmu.gov.ua/news/yes-prodovzhuie-pidtrymuvaty-zelene-vidnovlennia-ukrainy>.

⁵⁰ Протокол слухань у Комітеті № 9 від 08.04.2024. Верховна Рада України. Комітет з питань екологічної політики та природокористування ВРУ: <https://komekolog.rada.gov.ua/uploads/documents/37757.pdf>.

На необхідності законодавчої визначеності поняття «зелене відновлення», розмежування термінів «відновлення», «відбудова», «зелене відновлення/відбудова», принципів, на яких мають відбуватися ці процеси, зверталася увага і в наукових та експертних напрацюваннях.⁵²

Питання відновлення України загалом і зеленого відновлення зокрема, становлять інтерес не лише для державної влади, а й для громадянського суспільства, місцевих громад, бізнесу, наукової спільноти тощо. Щоб з'ясувати їхню думку, були проведені соціологічні опитування, анкетування, фокус-групи, глибинні інтерв'ю та різного роду форми вивчення думки зацікавлених осіб.⁵³

Незважаючи на наявність певних застережень, серед зацікавлених осіб і населення превалює думка щодо доцільності проведення відновлення під час війни, не чекаючи її завершення. Так, вважають відновлення необхідним під час війни більшість опитаних громад, з яких у максимальному обсязі 16 % опитаних **громад**, а 81,8 % в обсязі, необхідному для відновлення життя громад. Більше того, більшість опитаних громад висловили готовність громади здійснювати відновлення. 20,9 % вказали про готовність громади здійснювати відновлення в максимальному обсязі, а 69,9 % – в обсязі, необхідному для відновлення життя громад.⁵⁴ Аналогічна тенденція підтверджується і регіональними опитуваннями. Зокрема, 86 % мешканців Запоріжжя та області висловили готовність долучатися до вирішення проблем населеного пункту.⁵⁵

51 Міндовкілля закладає екологічний фундамент майбутньої відбудови України. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. Новина 08.04.2025: <https://mepr.gov.ua/mindovkilliya-zakladaye-ekologichnyj-fundament-majbutnoyi-vidbudovy-ukrayiny/>.

52 Наприклад: Зелене відновлення України – керівні принципи та інструменти для тих, хто ухвалює рішення. Олексій Рябчин, Дарина Кулага. ПРООН, КШЕ. 2023: <https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/zelene-vidnovlennya-ukrayiny-kerivni-pryncypy-ta-instrumenty-dlya-tykh-khto-ukhvalyuye-rishennya>; Відновлення, відбудова чи відродження? Роздуми щодо сенсу термінів та їх застосування. Ярослав Котенко. Інститут Громадянського Суспільства, 24.04.2024: <https://www.csi.org.ua/news/vidnovlennya-vidbudova-chy-vidrodzhennya-rozdumy-shhodo-sensu-terminiv-ta-yih-zastosuvannya/>; Зелене повоєнне відновлення України: візія та моделі. РАЦ «Суспільство і довкілля». Серпень 2022: <https://rac.org.ua/vijna-ta-povoyenna-vidbudova-uk/zelene-povoyenne-vidnovlennya-ukrayiny-viziya-ta-modeli/.documents/37757.pdf>.

53 Наприклад: Зелене відновлення України. Якісне дослідження. Соціоінформ. Грудень 2024; Відновлення регіонів України: Звіт про результати опитування громад. DREAM, 2024; Відверто про відновлення: Результати якісного дослідження. Фонд «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва, 2024; Європейське майбутнє України: довкілля, енергетика та повоєнна відбудова очима громадян. ДІКСІ ГРУП, РАЦ. «Суспільство і довкілля», Асоціація «Енергоефективні міста України», УАЛ, Жіночий енергетичний клуб України, ДЗИГА, ПЛАТО. Грудень 2024; Україна майбутнього: вступ до ЄС, повоєнна відбудова, екологічні проблеми та енергетична незалежність очима пересічного українця. – ДІКСІ ГРУП, РАЦ «Суспільство і довкілля», Асоціація «Енергоефективні міста України», УАЛ, Жіночий енергетичний клуб України, ДЗИГА, ПЛАТО. Лютий 2024.

54 Відновлення регіонів України: Звіт про результати опитування громад. – DREAM, 2024: https://auc.org.ua/sites/default/files/dream_survey_report_ukr.pdf.

55 Рада відновлення як інструмент залучення громадянського суспільства до зеленого відновлення України для досягнення стійкості та демократії / Результати масового опитування населення Запоріжжя і області. Серпень 2023: https://vidnova.info/wp-content/uploads/2023/10/Vidnovlennya-Zaporizhzhya-Prezentatsiya-Ekosens_kilkisnyj_fin.pdf.

Водночас погляди щодо зеленого відновлення під час війни очікувано різняться. Занепокоєння щодо відновлення під час війни висловлює **бізнес**. Під час опитування підприємці зауважили, що екологічна стійкість є розкішшю, до якої можна прагнути лише в «добрі часи». Водночас опитування, навпаки, показало, що «інвестиції в циркулярну економіку та енергоефективність зросли у відповідь на виклики, пов'язані з війною... Іншими словами, потрясіння іноді можуть виявити можливості сприяння синергії між економічною ефективністю та захистом довкілля».⁵⁶

Хоча в суспільстві тривають дискусії стосовно доцільності зеленої відбудови в умовах війни (обмеженого часового та фінансового ресурсу), здебільшого експертна спільнота вважає зелене відновлення вкрай актуальним, зокрема й на місцевому рівні. Повне ігнорування принципів зеленої відбудови призведе до втрати шансу на модернізацію, неефективного використання коштів, негативних економічних і соціальних наслідків у майбутньому.⁵⁷

Серед прикладів того, що зелене відновлення є на порядку денному **громадських організацій**, можна назвати підготовку Позиційного документа «Довкіллеві реформи та вдосконалення екологічної політики задля зеленого відновлення України» напередодні URC 2024⁵⁸, підготовку Позиційного документа Української національної платформи Форуму громадянського суспільства Східного партнерства «Потреби повоєнної відбудови України мають бути враховані в майбутніх ініціативах Східного партнерства»⁵⁹, підготовку Дорожньої карти сталої відбудови України в рамках коаліції громадських організацій Build Ukraine Back Better.

⁵⁶ Ukraine in Times of War: Still Time for Greening Industrial Production. By Nicola D. Coniglio, Yevgheniya Shevtsova and Nicola Cantore // UNIDO Industrial Analytics Platform. June 2024: <https://iap.unido.org/articles/ukraine-times-war-still-time-greening-industrial-production#:~:text=This%20survey%20of%20Ukrainian%20manufacturing,partnership%2C%20even%20in%20a%20crisis.>

⁵⁷ Зелене відновлення України. Якісне дослідження. Соціоінформ. Грудень 2024.

⁵⁸ <http://eap-csf.org.ua/2024/11/14/pozytsijnyj-dokument-unp-potreby-povoiennoi-vidbudovy-ukrainy-maiut-buty-vrakhovani-v-majbutnikh-initsiatyvakh-skhp/>

⁵⁹ <http://eap-csf.org.ua/2024/11/14/pozytsijnyj-dokument-unp-potreby-povoiennoi-vidbudovy-ukrainy-maiut-buty-vrakhovani-v-majbutnikh-initsiatyvakh-skhp/>

2.2 СКЛАДОВІ ЕЛЕМЕНТИ ТА ФОРМИ ЗЕЛЕНОЇ ВІДБУДОВИ

РЕФОРМИ ЗАКОНОДАВСТВА І ПОЛІТИКИ

Незважаючи на продовження збройної агресії росії проти України, Україна продовжувала працювати над низкою реформ, які позитивно впливають на реалізацію відбудови України на зелених засадах і принципах. Особлива увага, серед іншого, приділялась питанням кліматичної політики, зокрема:

- Уряд схвалив Стратегію формування та реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2035 року і затвердив операційний план заходів з її реалізації у 2024–2026 роках⁶⁰.
- Парламентом прийнято Закон України «Про основні засади державної кліматичної політики»⁶¹.
- Уряд ухвалив План заходів на 2025–2027 роки з реалізації Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату до 2030 року⁶².
- Верховна Рада України відновила обов’язкову звітність щодо викидів парникових газів⁶³.
- Презентовані перші в Україні стратегії адаптації до зміни клімату для трьох пілотних областей: Миколаївської, Львівської та Івано-Франківської⁶⁴.
- Було прийнято План заходів щодо створення національної системи торгівлі квотами на викиди парникових газів⁶⁵.

На початку 2025 року Уряд затвердив порядок здійснення моніторингу біологічного та ландшафтного різноманіття⁶⁶. Відбулися парламентські слухання щодо відновлення біорізноманіття та розвитку природоохоронних територій України.⁶⁷

У сфері водних ресурсів можна виділити затвердження Програми державного моніторингу вод на 2025 рік⁶⁸, Планів управління для дев’яти річкових басейнів⁶⁹, схвалення Концепції Державної цільової програми комплексного водозабезпечення територій, які зазнали впливу воєнних дій⁷⁰.

60 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/483-2024-%D1%80#Text>

61 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3991-20#Text>

62 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/96-2025-%D1%80#Text>

63 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4187-20#Text>

64 <https://mepr.gov.ua/pershi-v-ukrayini-strategiyi-adaptatsiyi-do-zminy-klimatu-sogodni-prezentuvaly-v-kyyyevi/>

65 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/146-2025-%D1%80#Text>

66 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/45-2025-%D0%BF#Text>

67 <https://mepr.gov.ua/vidbulysya-parlamentski-sluhannya-shhodo-vidnovlennya-bioriznomanittya-ta-rozvytku-prirodooohoronyh-terytorij-ukrayiny/>

68 <https://mepr.gov.ua/nakaz-mindovkilliya-29-vid-08-01-2025/>

69 <https://mepr.gov.ua/uryad-zatverdyy-plan-upravlinnya-richkovym-basejnom-dunayu/>; <https://mepr.gov.ua/uryadom-zatverdzeni-golovni-strategichni-yevrointegratsijni-dokumenty-dlya-8-osnovnyh-richkovyh-basejiv-ukrayiny/>

70 <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-kontseptsii-derzhavnoi-tsilovoi-prohramy-kompleksnoho-vodozabezpechennia-s905300724>

Тривала робота над впровадженням інтегрованого довкіллевого дозволу: був прийнятий Закон України «Про інтегроване запобігання та контроль промислового забруднення»⁷¹, на основі якого триває робота для подальшої його імплементації, зокрема, були затверджені вимоги до висновків щодо видачі інтегрованого довкіллевого дозволу в Україні⁷².

У сфері відходів Уряд схвалив Загальнодержавну цільову екологічну програму поводження з радіоактивними відходами⁷³, а також законопроект «Про управління відходами видобувної промисловості»⁷⁴.

Тривала робота й над досягненням Цілей сталого розвитку: Кабінет Міністрів України затвердив відповідні завдання та індикатори.⁷⁵

Міндовкілля оприлюднило перший національний звіт про викиди та перенесення забруднювачів за 2023 рік⁷⁶.

Тривала реформа у сфері хімічних речовин: Кабінет Міністрів України затвердив Порядок ведення Державного реєстру хімічних речовин⁷⁷.

Уряд затвердив новий Порядок функціонування державної системи моніторингу довкілля та її підсистем, розроблений Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України.⁷⁸

Серед законодавчих заходів можна відзначити затверджені Комітетом Верховної Ради України з питань екологічної політики та природокористування рекомендації для подальшого забезпечення відновлення України на зелених засадах і європейських принципах⁷⁹, а також проведення міжнародного довкіллевого форуму United for Nature. Agenda for Ukraine⁸⁰.

71 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-20#Text>

72 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/7-2025-%D0%BF#Text>

73 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/516-17>

74 <https://mepr.gov.ua/uryad-shvalyv-zakonoprojekt-pro-upravlinnya-vidhodamy-vydobuvnoyi-promyslovosti/>

75 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1190-2024-%D1%80#Text>

76 <https://mepr.gov.ua/na-krok-blyzhche-do-yevropejskyh-standartiv-mindovkillya-oprylyudnylo-pershij-natsionalnyj-zvit-pro-vykydy-ta-perenesennya-zabrudnyuvachiv-za-2023-rik/>

77 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/946-2024-%D0%BF#Text>

78 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/684-2024-%D0%BF#Text>

79 <https://mepr.gov.ua/vidbudova-ukrayiny-za-yevropejskymy-pryntsypamy-zelenogo-vidnovlennya-komitet-verhovnoyi-rady-z-pytan-ekologichnoyi-polityky-ta-prirodokorystuvannya-zatverdvy-rekomendatsiyi-dlya-podalshogo-zabezpeche/>

80 <https://mepr.gov.ua/natsionalna-systema-torgivli-vykydamy-v-pilotnomu-rezhymi-zapratsyuye-u-2025-rotsi-ruslan-strilets/>

СПІВПРАЦЯ З ІНШИМИ ДЕРЖАВАМИ ТА МІЖНАРОДНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ

Україна активно працювала з міжнародними організаціями над питаннями відновлення та відбудови в екологічній сфері. Тут зокрема можна відзначити:

- **Співпрацю з ЮНЕП** щодо безпечного управління відходами руйнації⁸¹. **ЮНЕП, поміж іншого, готова допомогти** Україні провести оцінку шкоди, завданої Чорному морю через витік нафтопродуктів⁸².
- Партнерство зі Світовим банком щодо управління відходами, реформи водної політики, моніторингу довкілля та європейської інтеграції у сфері довкілля^{83,84}.
- Взаємодію з Управлінням ООН з координації гуманітарних справ в Україні⁸⁵.
- Підтримку ОБСЄ у сфері контролю якості поверхневих вод і подолання наслідків війни^{86,87}.
- Співпрацю з ЮНІСЕФ (водозабезпечення населення та залучення молоді до екологічної політики)⁸⁸.
- Співробітництво з ОЕСР у сфері захисту довкілля⁸⁹.

Міндовкілля також співпрацює з низкою держав для реалізації спільних проєктів з відновлення довкілля. Тут, зокрема, можна відзначити співпрацю з Фінським інститутом навколишнього середовища (оцінка шкоди довкіл्लю та моніторинг якості води, біорізноманіття)⁹⁰, Японією⁹¹ (Україна долучилася до Механізму спільного кредитування Японії Joint Crediting Mechanism⁹²), Литвою (допомога природно-заповідному фонду та лісовому господарству України, євроінтеграція України)⁹³, Іспанією (розвиток зеленої енергетики)⁹⁴,

81 <https://mepr.gov.ua/ukrayina-spilno-z-yunep-pratsyuje-nad-rozv-yazannjam-pytannya-bezpechnogo-upravlinnya-vidhodamy-rujnatsiyi/>

82 <https://mepr.gov.ua/yunep-gotove-dopomogty-ukrayini-provesty-otsinku-shkody-zavdanoyi-chornomu-moryu-cherez-vytik-naftoproduktiv/>

83 <https://mepr.gov.ua/upravlinnya-vidhodamy-reforma-vodnoyi-polityky-ta-monitoryngu-dovkillya-i-yevrointegratsiya-dovkilliyevoyi-sfery-posylyuyemo-partnerstvo-zi-svitovym-bankom/>

84 <https://mepr.gov.ua/mindovkillya-ta-svitovyj-bank-domovylsya-pro-poglyblennya-spivpratsi-u-sferi-zahystu-dovkillya-ukrayiny/>

85 <https://mepr.gov.ua/mindovkillya-ta-upravlinnya-oon-z-koordinatsiyi-gumanitarnyh-sprav-v-ukrayini-obgovoryly-spivpratsyu-u-sferi-zahystu-dovkillya/>

86 <https://mepr.gov.ua/mindovkillya-ta-pidtrymky-obsye-vprovadzhuje-yevropejski-standarty-u-sferi-kontrolyu-yakosti-poverhnevnyh-vod/>

87 <https://mepr.gov.ua/obsye-prodovzhuye-pidtrymuvaty-ukrayinu-u-sferi-zahystu-dovkillya/>

88 <https://mepr.gov.ua/vodozabezpechennya-naselennya-ta-zaluchennya-molodi-do-ekologichnoyi-polityky-priorityety-spivpratsi-mindovkillya-z-unicef-ukraine-svitlana-grynychuk/>

89 <https://mepr.gov.ua/mindovkillya-ta-organizatsiya-ekonomichnogo-spivrobitnytstva-ta-rozvytku-poglyblyat-spivpratsyu-u-sferi-zahystu-dovkillya/>

90 <https://mepr.gov.ua/2-mln-yevro-dlya-spilnogo-proyektu-mindovkillya-ta-finskogo-institutu-navkolyshnogo-seredovyshha-syke-z-otsinky-shkody-dovkillyu-ta-monitoryngu-yakosti-vody-i-bioriznomanitya/>

91 <https://mepr.gov.ua/ukrayina-ta-yaponiya-davni-druzi-ta-partnery-u-sferi-zahystu-dovkillya/>

92 <https://mepr.gov.ua/yaponiya-doluchysya-do-zelenogo-vidnovlennya-ukrayiny/>

93 <https://mepr.gov.ua/lytva-zalyshayetsya-nadijnym-partnerom-ukrayiny-u-pytanniah-zahystu-ta-vidnovlennya-dovkillya-svitlana-grynychuk/>

94 <https://mepr.gov.ua/ispaniya-ta-ukrayina-domovyls-pro-spivpratsyu-u-sferi-zahystu-dovkillya/>

Данією (управління поверхневими та підземними водними ресурсами в Україні, забезпечення водопостачання та контроль за забрудненням вод)⁹⁵, Фінляндією (водні ресурси, відходи, кліматична політика, проєкт у сфері якості повітря UFAIR)^{96,97}, Німеччиною (захист довкілля та зелене відновлення, екомодернізація підприємств)^{98,99}, Британією (допомога в розмінванні територій ПЗФ)^{100,101}, Чехією (лісовий сектор)¹⁰², Швецією (відходи, хімічні речовини, європейська інтеграція)¹⁰³ тощо.

Особливу співпрацю можна відзначити з Італією у контексті підготовки до URC 2025, яка відбудеться в липні 2025 року в Римі. Серед іншого, сторони домовилися спільно напрацювати підходи та критерії зеленої відбудови й презентувати їх уже в липні під час конференції¹⁰⁴.

Була створена та провела своє перше засідання Секторальна робоча група з питань довкілля, клімату та зеленого переходу.¹⁰⁵ Група створена для координації міжнародної технічної допомоги та є важливим кроком до стратегічного планування зеленої відбудови України.

ФІКСАЦІЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ШКОДИ

Фіксація екологічної шкоди є важливим напрямом для забезпечення (зокрема фінансового) відновлення довкілля.

Платформа Svidok.org запустила безкоштовну телефонну лінію, звернувшись на яку, кожен може розповісти про побачені наслідки екоциду, спричинені росією. Свою історію можна також залишити й на вебсторінці.¹⁰⁶

⁹⁵ <https://mepr.gov.ua/ukrayina-prodovzhuye-produktyvnyj-dialog-z-daniyeyu-u-sferi-zahystu-dovkilliya/>

⁹⁶ <https://mepr.gov.ua/ukrayina-ta-finlyandiya-domovylysya-pro-rozvytok-ta-rozshyrennya-dovkillyevoyi-spivpratsi/>

⁹⁷ <https://mepr.gov.ua/v-ukrayini-startuvav-spilnyj-z-finlyandiyeyu-proyekt-u-sferi-yakosti-povitrya-ufair/>

⁹⁸ <https://mepr.gov.ua/nimechchyna-prodovzhuye-nadavaty-fundamentalnu-pidtrymku-ukrayini-zokrema-u-sferi-zahystu-dovkilliya-ta-zelenogo-vidnovlennya/>

⁹⁹ <https://mepr.gov.ua/1-mln-yevro-na-ekomodernizatsiyu-prodovzheno-termin-podannya-zayavok-u-ramkah-grantovoyi-programy-nimechchyny-dlya-ukrayinskogo-biznesu/>

¹⁰⁰ <https://mepr.gov.ua/brytanska-kompaniya-dopomozhe-ukrayini-u-rozminuvanni-terytorij-pryrodo-zapovidnogo-fondu/>

¹⁰¹ <https://mepr.gov.ua/ukrayina-ta-velykobrytaniya-domovylysya-posylyty-spivpratsyu-u-sferi-zahystu-dovkilliya/>

¹⁰² <https://mepr.gov.ua/zaluchayemo-mizhnarodnyh-partneriv-do-vidnovlennya-ukrayinskyh-lisiv/>

¹⁰³ <https://mepr.gov.ua/shvetsiya-dopomozhe-ukrayini-u-reformuvanni-natsionalnoi-systemy-upravlinnya-vidhodamy-za-yevropejskymy-standartamy/>

¹⁰⁴ <https://mepr.gov.ua/ukrayina-ta-italiya-planuyut-prezentuvaty-pryntsyepy-zelenogo-vidnovlennya-ukrayiny-na-urc2025/>

¹⁰⁵ <https://mepr.gov.ua/ukrayina-i-mizhnarodni-partnery-formuyut-novu-platformu-dlya-zelenoyi-vidbudovy-pershe-zasidannya-sektoralnoyi-robochoyi-grupy/>

¹⁰⁶ <https://svidok.org/>

Міндовкілля співпрацює з громадськими організаціями над удосконаленням механізмів фіксування та документування шкоди, завданої територіям ПЗФ внаслідок російської повномасштабної збройної агресії.¹⁰⁷ Громадські організації також допомагають у дослідженні впливу війни на довкілля, зокрема в контексті екосистем¹⁰⁸ і клімату¹⁰⁹.

Розвиток ринку гуманітарного розмінування сьогодні серед пріоритетів, бо це дуже важлива складова підрахунку збитків довкіл्लю України від війни¹¹⁰. Гостро стоїть також питання відновлення екологічного стану ґрунтів після ведення військових дій.¹¹¹

URC

Конференції з відновлення України є важливою міжнародною подією, що показує основні досягнення та визначає тенденції на майбутнє щодо повоєнної відбудови та реформування України.

Якщо оцінювати результати конференції 2024 року, що відбулась у Берліні, то можна відзначити: (1) відсутність заяв щодо зеленої відбудови на найвищому рівні; (2) проведення окремої панельної дискусії «Зелене відновлення та Європейський зелений курс для України: умови для екологічно безпечного відновлення та зростання» за участю міністра з охорони довкілля України, Комісара ЄС із питань довкілля, представників ЄБРР та громадськості; (3) підписання угоди щодо платформи із зеленого відновлення.¹¹²

Наразі активно відбувається планування Конференції з відновлення України, що відбудеться в липні 2025 року в Римі, зокрема й щодо питань, які стосуються зеленої відбудови.¹¹³

107 <https://mepr.gov.ua/ob-yednuyemo-zusylyya-dlya-vdoskonalennya-fiksatsiyi-shkody-dovkillyu-zavdanoyi-rosijskoyu-agresiyeyu-pryrodno-zapovidnym-terytoriyam-ukrayiny/>

108 <https://mepr.gov.ua/rosijsko-ukrayinska-vijna-vplyv-na-dovkillya-u-kyievi-predstavyly-drugye-vidannya-doslidzhennya-pro-ekologichni-naslidky-vijny/>

109 <https://ecoaction.org.ua/vplyv-ros-vijny-na-klimat-2.html>

110 <https://mepr.gov.ua/rozvytok-rynku-gumanitarnogo-rozminuvannya-sogodni-sered-priorytetiv-bo-tse-ye-duzhe-vazhlyvoyu-skladova-pidrahunku-zbytkiv-dovkillyu-ukrayiny-vid-vijny/>

111 <https://mepr.gov.ua/zabrudnennya-ukrayinskyh-zemel-toksychnymy-rechovynamy-vnaslidok-bojovyhdij-tryvaye-napratsyuvannya-dorozhnoyi-karty-shlyahiv-vyrishennya-problemy/>

112 <https://mepr.gov.ua/rezultaty-ukraine-recovery-conference-dlya-sfery-zahystu-dovkillya/>

113 <https://mepr.gov.ua/na-shlyahu-do-konferentsiyi-z-vidnovlennya-ukrayiny-urc2025/>

ПЛАТФОРМА ДЛЯ ЗЕЛЕНОЇ ВІДБУДОВИ

Створення Платформи для зеленого відновлення України було анонсовано під час URC 2024, а Федеральне міністерство екології, захисту довкілля, ядерної безпеки та захисту споживачів Німеччини вже заявило про фінансову підтримку платформи в сумі 5 млн євро.¹¹⁴ Навесні 2025 року було проведено перший форум стейкхолдерів, який став майданчиком для обговорень як кроссекторальних питань відбудови, так і таких важливих напрямів, як природа і біорізноманіття, зелені фінанси, безпечне довкілля, екологічна архітектура.

ФОРМУЛА МИРУ

Роботу щодо зеленої відбудови України можна також розглядати в контексті пункту 8 Формули миру Президента Володимира Зеленського.

Працює Міжнародна робоча група щодо екологічних наслідків війни, яка регулярно проводить свої засідання.¹¹⁵ Зокрема, група розробила Екологічний договір для України. Environmental Compact є частиною «парасольки» Формули миру Володимира Зеленського. Це – 50 рекомендацій для України та світової спільноти, які втілюють уніфікований підхід до оцінки впливу російської війни в Україні на довкілля, визначають підходи до компенсації за заподіяну шкоду, а також пропозиції щодо «зеленого» відновлення.¹¹⁶

У жовтні 2024 року в Гельсінкі відбулася Конференція щодо пункту 8 про екологічну безпеку Української Формули миру. У межах заходу учасники напрацювали комюніке щодо підтримки пункту 8 Української Формули миру, яке окреслює комплекс заходів для досягнення екологічної безпеки світу.¹¹⁷

114 <https://mepr.gov.ua/mizhnarodna-platforma-dij-dlya-zelenogo-vidnovlennya-ukrayiny-startovala-na-polyah-ukraine-recovery-conference-2024/>

115 <https://mepr.gov.ua/ministr-ruslan-strilets-vzyav-uchast-u-p-yatomu-zasidanni-mizhnarodnoyi-robochoyi-grupy-shhodo-ekologichnyh-naslidkiv-vijny/>

116 <https://mepr.gov.ua/ekologichnyj-dogovir-dlya-ukrayiny-yak-novyj-mehanizm-zahystu-dovkillya-prezentuvaly-prezydentu-ukrayiny-predstavnykam-dyplomatychnyh-ustanov-ta-gromadskosti/>

117 <https://mepr.gov.ua/konsoliduyemo-svitovu-spilnotu-navkolo-punktu-8-formuly-myr-prezydenta-volodymyra-zelenskogo-zadlya-dosyagnennya-ekologichnoyi-bezpeky-svitu-svitlana-grynychuk/>

РОЗДІЛ.....3.

БАЧЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ ЗЕЛЕНОЇ
ВІДБУДОВИ ТА ВІДНОВЛЕННЯ
ОСНОВНИМИ СТЕЙКХОЛДЕРАМИ

РОЗДІЛ 3.

БАЧЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ ЗЕЛЕНОЇ ВІДБУДОВИ ТА ВІДНОВЛЕННЯ ОСНОВНИМИ СТЕЙКХОЛДЕРАМИ

3.1 ЩО ТАКЕ ЗЕЛЕНА ВІДБУДОВА

Кожен вкладає в поняття зеленої відбудови важливі для себе елементи, проте багато опитаних стейкхолдерів асоціюють його з принципами сталого розвитку, Європейського зеленого курсу, відбудовою «краще, ніж було», пріоритетом природоохоронної політики.

Дискусійним виявилось поняття «повоєнна» відбудова, оскільки відбудова багатьох речей, включно з критичною інфраструктурою, яка не може бути відкладена на післявоєнний період, триває вже сьогодні. Окрім того, саме поняття «відбудова» часто сприймається в його широкому значенні та охоплює повоєнний розвиток і подальше реформування країни.

Різні стейкхолдери визначають зелену відбудову за допомогою різних критеріїв, серед яких можна виокремити такі:

- природоохоронні рішення;
- дотримання екологічних стандартів;
- декарбонізація та кліматична нейтральність;
- модернізація та застосування найкращих доступних технологій;
- застосування ВДЕ;

- енергоефективність;
- зменшення споживання ресурсів;
- розвиток зеленої економіки та створення зелених робочих місць;
- децентралізація;
- оцінка доцільності у відбудові тих чи інших об'єктів;
- використання базових принципів урбанізму, включно з безбар'єрністю;
- адаптація до зміни клімату;
- відповідність потребам та інтересам українського суспільства;
- інклюзивність і доступність;
- максимальна цифровізація.

Опитані зацікавлені особи назвали низку проєктів, які, на їхню думку, не можна вважати зеленими, наприклад: відновлення промислових потужностей, які негативно впливають на довкілля; проєкти, які не пройшли SEO; енергозабезпечення з використанням викопного палива; відбудова житлового фонду з низьким класом енергоефективності тощо.

Серед прикладів проєктів відбудови, яку не можна позиціонувати як зелену, найчастіше згадували: вугільну та атомну енергетику, відбудову Каховської ГЕС, будівництво житлового фонду без урахування сучасних вимог енергоефективності, відновлення доменних печей у металургії, відбудову інфраструктури за застарілими технологіями/з неекологічних матеріалів/без урахування комфорту для громадян тощо.

Попри війну, існує розуміння, що відбудовувати потрібно вже сьогодні, а відбудова на зелених засадах дозволить досягнути низки переваг для країни, зокрема:

- В економічному та фінансовому плані: доступ до міжнародної допомоги, енергетична стабільність і збереження інфраструктури, доступ до ринку ЄС, модернізація, збільшення робочої сили.
- В політичному плані: пришвидшення європейської інтеграції та вихід з-під геополітичного впливу росії.
- В довкіллевому плані: збереження екосистем, покращення екологічної якості життя.
- В соціальному плані: повернення українців з-за кордону, покращення охорони здоров'я тощо.

Низка стейкхолдерів бачить не лише позитивні наслідки зеленої відбудови, а й перешкоди, які є на цьому шляху, включно з високою вартістю та складністю швидкої масштабної відбудови. Але в цьому контексті більше питання стоїть в обмеженості ресурсів, аніж у концептуальних підходах до зеленого відновлення. Серед інших бар'єрів для зеленого відновлення зацікавлені особи називають недостатність технічної експертизи, брак людських

ресурсів, недостатність політичної волі на національному та місцевому рівнях, відсутність чіткої державної політики у сфері зеленого відновлення.

На думку стейкхолдерів, особливістю зеленого відновлення в сучасній Україні є його зовнішнє стимулювання (спонукання законодавчих змін і фінансове забезпечення реалізації значної кількості проєктів міжнародними донорами). Серед інших стимулів представники зацікавлених осіб називають перспективу європейської інтеграції України, сильне громадянське суспільство, руйнування енергетичних потужностей внаслідок воєнних дій, розробку механізмів залучення бізнесу до зеленого відновлення.

Зацікавлені особи вважають, що повне ігнорування принципів зеленої відбудови матиме негативний вплив: втрата шансу на модернізацію, неефективне використання коштів, негативні екологічні та соціальні наслідки в майбутньому.

Опитані стейкхолдери зазначили низку негативних трендів у сприйнятті зеленої відбудови, зокрема:

- Формальне виконання вимог зеленої відбудови.
- Стереотипне сприйняття зеленої відбудови виключно як «захист екології».
- Переконавання в тому, що зелена відбудова зараз «не на часі».

Щодо тенденцій 2024 року, то учасники дослідження виділили низку позитивних і негативних змін у плануванні та реалізації зеленої відбудови в Україні.

Серед позитивних змін було відзначено:

- Інтеграцію концепцій і стратегій у галузеві та регіональні політики.
- Ухвалення нормативно-правових актів на виконання зобов'язань для вступу в ЄС (НПЕК, кліматичний закон, закон про інтегроване запобігання та контроль промислового забруднення тощо).
- Збільшення кількості проєктів у сфері децентралізації відновлюваної енергогенерації.
- Створення фінансових механізмів для роботи енергосервісних компаній.
- Скасування мит на ввіз до України товарів, призначених для зеленої генерації та збереження довкілля (сонячні батареї і комплектуючі).
- Покращення співпраці між органами влади, владою та громадами.
- Тема зеленого відновлення частіше звучить на рівні державних інституцій.

Серед негативних змін було відзначено:

- Нераціональне використання ресурсів.
- Скерування ресурсів на «написання стратегій» без формування механізмів їхнього фінансування та втілення.
- Відкладена імплементація прийнятого законодавства.
- Деморалізація суспільства (поширення песимістичних настроїв), подекуди переорієнтація з цілей відновлення на виживання.

3.2 СУБ'ЄКТИ ЗЕЛЕНОГО ВІДНОВЛЕННЯ

На думку опитаних стейкхолдерів, найбільш помітними гравцями зеленого відновлення в Україні є міжнародні донори, центральна влада, громадські організації, великий бізнес, тоді як науковці, журналісти та громадяни згадуються найрідше. Кожен з гравців має свою певну роль у процесі зеленого відновлення, зокрема:

- Міжнародні організації та донори популяризують зелене відновлення; надають фінансову, технічну та експертну підтримку; контролюють дотримання зеленого курсу та освоєння коштів, виділених на зелені проєкти. Однак їх критикують за концентрацію на точкових проєктах (на противагу просуванню системних змін).
- Центральна влада перебуває на стадії формування законодавчої рамки та стратегічних планів, однак її роботу критикують за відсутність системності.
- Громадські організації є ключовими ініціаторами зеленої відбудови, вони забезпечують аналітичну підтримку, пишуть законопроєкти, залучають міжнародні гранти та допомагають громадам з розробкою стратегій. Їхні обмежені фінансові та кадрові ресурси компенсуються високим рівнем кооперації та досвідом проєктного менеджменту.
- Більшість громад не має активної позиції у процесах зеленої відбудови через брак фінансових і кадрових ресурсів, а також брак політичної волі. Водночас окремі громади демонструють успішні приклади впровадження енергоефективних проєктів і декарбонізації. Помітно зростає частка громад, зацікавлених у відновленні на зелених засадах.
- У зеленому відновленні зацікавлені насамперед великі бізнеси та кластери. Вони впевнено інвестують у нові технології, ВДЕ та отримують помітні переваги: розширення ринку збуту на країни Європи, енергонезалежність та вищу конкурентоздатність. Середній і малий бізнеси остерігаються інвестувати під час війни. Однак дедалі більша кількість підприємств пропонує інноваційні зелені продукти та рішення (завдяки їх конкурентоздатності на ринку).
- Журналісти мало висвітлюють тему зеленої відбудови через низьку популярність теми, обмежений доступ до експертизи, даних. Відсутність державної інформаційної політики в темі доквілля знижує мотивацію висвітлювати ці питання, що ускладнює формування суспільного дискурсу.

- Внесок науковців у зелене відновлення України характеризується як радше несистемний. Хоча влада різних рівнів співпрацює з науковцями і цінує їх експертизу (зокрема, у розробці стратегій, підготовці експертної екологічної оцінки проєктів відбудови, експертних висновків, невеликих досліджень). Їхній внесок міг би бути більш суттєвим у разі фінансування наукової роботи над прикладними рішеннями.
- Жителі України здебільшого не залучені до процесів зеленого відновлення. Вони є реципієнтами зеленого відновлення (його наслідків і переваг). Для підвищення їхньої участі потрібна цілеспрямована просвітницька робота й доступ до практичних інструментів.

Питання лідерства у просуванні зеленого відновлення є важливим елементом вчасних і ефективних дій, потрібних для відбудови інфраструктури, житла, міст, а також зеленого розвитку. Багато стейкхолдерів хотіли б бачити таке лідерство в Уряді України, проте ми бачимо багато прикладів лідерства щодо зеленої трансформації чи відбудови саме у громадах.

Висновки опитаних експертів частково корелюються і з результатами соціологічних опитувань жителів України, як і досліджень думки жителів окремих регіонів, щодо ключових гравців та їхньої ролі загалом у відновленні України та зеленого відновлення. Наприклад, на думку мешканців Запоріжжя та області, головними рушіями відновлення регіону мають бути місцева влада (41 %), міжнародні організації та донори (36 %), а також молодь (25 %), військові та ветерани війни (25 %), місцева громада й активісти (24 %).

Після закінчення війни, на думку жителів України, ключову роль у відновленні України відіграватимуть:

- Уряд України (49,3 %),
- іноземні держави – партнери України (49,1 %),
- місцеве самоврядування (37,2 %),
- пересічні українські громадяни (36,8 %),
- бізнес (30,1 %),
- волонтери (27,1 %).

Визначати ж пріоритети відновлення України повинні місцеві громади (40,8 %) та державні органи (уряд, адміністрації) (38,0 %).¹¹⁸

Більшість пересічних жителів України не залучені до зеленого відновлення, відсторонено споглядають за його процесами. Їхнє ставлення до зеленого

118 Повоєнне відновлення України та медіаспоживання. Результати опитування. Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва. Вересень 2024: <https://recovery.win/novyny/rezultaty-opytuvannya-povoynenne-vidnovlennya-ukrayiny-ta-mediaspozhyvannya>.

відновлення (зокрема розвитку енергоефективності, відновлюваної енергетики, екологічного транспорту, збереження довкілля) є неоднозначним, лише 22,6 % жителів вважають таке відновлення для себе пріоритетним.¹¹⁹ Ймовірною причиною може бути й низька поінформованість про процеси відбудови та відновлення, які відбуваються в Україні. Так, 64,2 % респондентів не знають про процеси планування відбудови. Для підвищення участі жителів України потрібна цілеспрямована просвітницька та комунікаційна робота, запровадження та забезпечення доступу до практичних та ефективних інструментів, зокрема й інструментів дорадчої демократії, проактивної ролі органів влади та місцевого самоврядування у вивченні та врахуванні думок пересічних громадян під час зеленого відновлення України.

3.3 МАЙБУТНЄ ЗЕЛЕНОЇ ВІДБУДОВИ

Єдиного бачення щодо того, як саме має відбуватись планування та впровадження зеленого відновлення, серед стейкхолдерів нема. Проте частина опитаних схильється до моделі, що держава задає рамку (через стратегію або закон) зеленого відновлення, а вже на місцях громади формують свої плани. Інша ж частина, навпаки, вважає, що процес має бути максимально децентралізованим, де кожна громада визначає свої потреби та втілює проєкти.

Стейкхолдери бачать 5 найбільш перспективних сфер для зеленого відновлення, зокрема: енергетика (ВДЕ, виробництво біогазу, водню), промисловість (переробка відходів, виробництво обладнання для ВДЕ, виробництво добрив, зелена металургія, деревообробка), сільське господарство (виращування та переробка екопродуктів, виращування енергетичних культур), інфраструктура (будівництво енергоефективних будівель, оновлення обладнання водоканалів), довкілля (озеленення міст, очищення водойм, рекреація).

Особливий наголос робиться на тому, що важливо планувати не лише безпосередньо відбудову, а й її фінансове забезпечення.

¹¹⁹ Україна майбутнього: вступ до ЄС, повоєнна відбудова, екологічні проблеми та енергетична незалежність очима пересічного українця. ДІКСІ ГРУП, РАЦ «Суспільство і довкілля», Асоціація «Енергоефективні міста України», УАЛ, Жіночий енергетичний клуб України, ДЗИГА, ПЛАТО. Лютий 2024: <https://rac.org.ua/ekologichna-polityka-ukrayiny/socziologichni-opytuvannya/ukrayina-majbutnogo-yes-povoyenna-vidbudova-ekologichni-problemy-ta-energetychna-nezalezhnist-ochyma-peresichnogo-ukrayinczya/>.

Щодо рекомендацій для підвищення ефективності відбудови на зелених засадах можна виділити такі основні напрями:

- **Інформаційно-навчальний:** підвищення поінформованості та рівня екологічної свідомості, підготовка необхідних фахівців для сфер зеленого відновлення, обмін досвідом у впровадженні зелених проєктів.
- **Законодавчий:** вироблення системного підходу до регулювання питань, пов'язаних із зеленим відновленням, практична імплементація законодавства, забезпечення прозорості та рівності умов для всіх учасників ринку, встановлення чітких критеріїв для визначення зелених проєктів, зменшення зарегульованості процесів впровадження зелених технологій.
- **Бізнес-процеси:** налагодження виробництва екологічних матеріалів в Україні, підтримка бізнесу, який працює у сферах зеленої відбудови, впровадження страхування ризиків для іноземних інвесторів, що вкладають кошти у сфери зеленого відновлення.
- **Співробітництво та координація різних стейкхолдерів:** налагодження партнерських відносин, створення інструментів (інституцій) для координації ефективної взаємодії.

Представники стейкхолдерів не мають спільного бачення щодо того, наскільки доцільно враховувати думку населення щодо включення екологічних питань у відбудову.

Натомість більшість експертів вважає, що врахування думки населення є обов'язковим, оскільки соціологічні дослідження показують зростання зацікавленості людей зеленими питаннями. Також люди добре знають ситуацію на місцях і можуть бути корисним джерелом під час обговорення спеціальних питань. Окрім цього, питання залучення громадян до вироблення та реалізації політик є обов'язковим відповідно до національного та міжнародного права.

Скептики щодо врахування думки населення в питаннях зеленої відбудови (переважно представники бізнесу) вважають, що українське суспільство недостатньо зріле для того, щоб підтримати цей тренд. На їхню думку, громадяни не розуміють переваг зеленої відбудови, віддають перевагу швидким рішенням, не готові платити більше за зелені рішення, сконцентровані на інших пріоритетах (оборона, власне виживання).

Компромісне рішення може полягати в тому, що до обговорення питань зеленої відбудови слід запрошувати мешканців громади з певним рівнем експертизи: підприємців, екологів, громадські організації.

Для того, щоб зелене відновлення було ефективним, його планування та реалізація мають враховувати зобов'язання, вимоги та інтереси, зокрема:

- Міжнародні зобов'язання України (зокрема, в рамках Європейського зеленого курсу, енергетичної стратегії, національного плану з енергетики та клімату, Ukraine Facility).

- Вимоги європейського законодавства, з огляду на майбутній вступ України в ЄС.
- Потреби громад, інтереси їхніх мешканців (місцеві жителі повинні мати право голосу/коректування під час планування та реалізації проєктів).

Опитані стейкхолдери виділяють низку питань, на які потрібно звернути увагу, щоб зелена відбудова була ефективною:

1	Включення зеленої відбудови в реформу публічних інвестицій і загального планування держави.
2	Пріоритизація потреб: планування відновлення з урахуванням наявних фінансових і людських ресурсів, а також часових меж.
3	Співпраця з донорами.
4	Створення програм фінансової підтримки зеленої відбудови для громад і бізнесу, які б включали чіткі механізми та критерії доступу до фінансування.
5	Визначення стимулів за впровадження зелених рішень і санкцій за шкоду для довкілля для бізнесу.
6	Децентралізація проєктів.
7	Формування у бізнесу та населення переваг відбудови на зелених засадах.
8	Навчання фахівців для зеленої відбудови.

РОЗДІЛ.....4.
ОСНОВНІ ВИСНОВКИ
ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

РОЗДІЛ 4.

ОСНОВНІ ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

ВИСНОВКИ

Наразі не відбувається планування повоєнної відбудови та відновлення, а існуючі процеси не мають цілісного та взаємоузгодженого характеру. Якщо в перші роки повномасштабного вторгнення росії в Україну планування відбудови поєднувалось зі словом «повоєнна», то у 2024 році вся увага була зосереджена на адаптації до життя в умовах війни та, частково, подоланні наслідків збройної агресії.

Довгоочікувану архітектуру повоєнного відновлення не створено. Вона мала б включати стратегічні цілі, завдання, проекти, планування на національному та місцевому рівнях, засади та принципи відновлення, створення й визначення функцій інституцій. Відсутнє лідерство з питань відновлення. Стратегічне планування повернулось у традиційні секторальні рамки.

У 2024 році Україна вже не планує відбудову та відновлення, а живе в умовах війни. Усі національні процеси планування відбудови та відновлення згорнуті. Робота Уряду зосереджена на реалізації пріоритетних проєктів для забезпечення життєдіяльності країни, зокрема це яскраво підтверджується діяльністю Державного агентства з відновлення та розвитку інфраструктури, валова частка витрат якого спрямована на реалізацію завдань, пов'язаних з дорожньою інфраструктурою, а відновлення, за нашими оцінками, склало лише 20 % усіх видатків Агентства. Зміст і географія проєктів у системі DREAM свідчить про те, що «відновлення», по суті, означає будь-яку діяльність або проєкт.

Процеси на місцевому рівні мають несистемний характер, у сфері як планування, так і реалізації проєктів відновлення. Ми не спостерігаємо зв'язок між плануванням відновлення, де такі спроби були зроблені, і фінансуванням на місцевому рівні.

Іншими словами, країна перейшла від надії та планування до розв'язання щоденних завдань в усіх сферах і всіх регіонах. Причиною цього слід вважати тривалість воєнних дій та необхідність адаптуватись до життя під час війни, а не планувати життя після війни. На жаль, інколи такі завдання відображають економічні інтереси лише конкретних груп і прикриваються потребами воєнного стану для пришвидшення або уможливлення реалізації відповідних проєктів всупереч суспільним інтересам.

Відбудова та відновлення натомість залишаються серед пріоритетів міжнародних партнерів України. Більшість країн і міжнародних організацій продовжують впроваджувати й підтримувати програми та проєкти, спрямовані на відбудову та відновлення. Часто це здійснюється шляхом прямої підтримки відповідних проєктів на місцях.

Увага до зеленого відновлення в політичному та суспільному дискурсі залишається, проте вона є складовим елементом процесів відновлення загалом і не набула пріоритетного значення.

Міжнародні партнери України та громадянське суспільство залишаються ключовими драйверами зеленої відбудови. Саме їх зусиллями підтримується публічний дискурс, реалізація практичних кроків і проєктів на місцях.

Окремі зелені процеси відбудови, які підтримуються міжнародними організаціями, Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України, громадськими організаціями, хоча й не є масштабними, проте впливають на формування нових підходів до врахування екологічних і кліматичних питань у процесах відбудови та відновлення України.

Водночас ні експертне, ні політичне середовище не мають бачення, що таке зелене відновлення. Що таке зелене відновлення? Які проєкти ми вважаємо зеленими? Що таке стале відновлення? Що таке сталі зелені інвестиції? Якими мають бути зелені принципи відновлення? На ці та багато інших питань відповіді немає. Більше того, ми вважаємо, що відсутні зусилля напрацювати бачення зеленої відбудови чи відновлення: ключові стейкхолдери застрягли на етапі брейнстормінгу.

Експертне середовище не має єдиного розуміння зеленого відновлення, але попри це, об'єднувальним баченням є те, що відновлення не варто зводити лише до фізичної відбудови інфраструктури. Експерти розглядають відновлення як ширший ціннісний аспект і асоціюють його з принципами сталого розвитку, які враховують соціальну та економічну складову. Тому зелене відновлення, на їхню думку, має будуватися на засадах включення довкіллевих і кліматичних міркувань у розвиток різних секторів економіки та покращення якості життя населення, створення нових, зокрема й зелених робочих місць. Зелене відновлення вони розглядають як модернізацію країни, орієнтовану на

досягнення цілей сталого розвитку, екологічного балансу, економічного та соціального благополуччя України, українців і світу.

Станом на сьогодні лише європейська інтеграція створює рамки для зеленої відбудови. Вплив європейської інтеграції має два виміри: імплементація відповідних актів ЄС у сфері довкілля та зміни клімату й умови надання допомоги за Ukraine Facility. Реформи, які здійснюються в рамках цих двох треків, – це єдині засади, які здатні вплинути на процес відбудови та врахування в ньому екологічних і кліматичних міркувань.

Ukraine Facility та План України – чудовий приклад підходу «гроші за реформи». Водночас цей інструмент не охоплює всіх питань, необхідних для сталої відбудови України. Його вплив наразі точковий, проте з впровадженням другого та третього елементів цього інструменту його вплив на відновлення та розвиток України буде суттєвим.

Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів вочевидь готове взяти на себе лідерство з просування зеленого відновлення України, поєднавши потребу у зеленому відновленні з європейською інтеграцією. У березні 2025 року С.Гринчук, Міністерка захисту довкілля та природних ресурсів України, заявила, що міністерство працює над проєктом закону про засади зеленого відновлення України¹²⁰. Попри те, що текст законопроєкту ще не доступний широкій громадськості, з публічних повідомлень та дискусій вже відомо, що він пропонує модель переходу до зеленої економіки у процесі відбудови, яка у своїй основі використовує зелену таксономію ЄС та досвід ЄС у «зеленому» відновленні від наслідків пандемії. Якщо проєкт закону буде оприлюднений, це стане важливим тестом для уряду та парламенту на те, чи дійсно вони готові задати рамки для сталих інвестицій та зеленого відновлення країни.

Зелене відновлення як модель і принцип розвитку України потребує залученості всіх зацікавлених осіб, посилення їхньої співпраці й синергії та координації їхніх зусиль. Головними бенефіціарами зеленого відновлення мають стати жителі України, проте такий підхід не повинен зводитися лише до ролі громадян як споживачів, а необхідно впроваджувати ефективні механізми їхньої залученості у процеси формування та реалізації заходів із зеленого відновлення.

¹²⁰ <https://www.kmu.gov.ua/news/yes-prodovzhuie-pidtrymuvaty-zelene-vidnovlennia-ukrainy>

Участь громадськості у процесі відновлення поступово набула двох форм: прямого місцевого лідерства на межі з підміною функцій держави та елітарної партисипативності на національному та міжнародному рівнях. Вивчення думки людей з питань відновлення чи відбудови – це виняток, а не повсякденна практика.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Незважаючи на продовження воєнних дій, слід сформувавши концепцію та архітектуру повоєнного відновлення України. Це не означає формування плану заходів, а розробку стратегічного бачення функціонування країни після завершення війни.

Планування відновлення на місцях має бути тісно прив'язане до фінансування (видатків державного та місцевого бюджетів, субвенцій тощо). Слід переглянути підходи до планування відновлення на регіональному та місцевому рівнях: відмовитись від дублювання цих процесів, перетворити їх на прагматичні інструменти місцевого розвитку.

Функціонування держави в умовах війни потребує нагального озеленення. Оскільки відбулась зміна парадигми від «після війни» до «під час війни», необхідно забезпечити, щоб основні заходи та проєкти, що реалізуються зараз, принаймні не закривали можливостей для сталого розвитку в майбутньому, переходу до кліматично нейтральної економіки.

Необхідно створити стратегічні рамки для спрямування коштів у рамках другого елементу Ukraine Facility. Для цілей озеленення відбудови ЄС та Україна мають операціоналізувати відповідні положення Регламенту про Ukraine Facility (щодо частки зеленого фінансування та застосування принципу «не завдавати значної шкоди»), а Україна – визначити цілі й засади зеленого відновлення, дати відповідний сигнал приватним інвестиціям.

Зважаючи на значну роль євроінтеграційних реформ в озелененні поточних і майбутніх процесів, слід врахувати, що будь-які перехідні заходи в рамках вступу до ЄС будуть обмежувати простір для втілення будь-якої концепції зеленого відновлення через пом'якшення вимог до реалізації планів, програм і проєктів.

Проект закону про засади зеленої відбудови, у разі його оприлюднення, потребуватиме значних зусиль для прийняття. Вважаємо, що усі зацікавлені сторони повинні докласти максимум зусиль для його доопрацювання з доброю волею, щоб він не лише закріпив загальні засади зеленого відновлення, але й закріпив практичні механізми реалізації таких засад у процесі відбудови.

Р
О
З
Д
І
Л

IV

Зважаючи на роль громадянського суспільства у просуванні зеленої відбудови, Європейська Комісія повинна забезпечити всебічну практичну підтримку організацій громадянського суспільства коштом Ukraine Facility.

Забезпечення партисипативності процесу відбудови та відновлення вимагає проактивних дій з боку держави та створення відповідних механізмів і умов для залучення й вивчення думки громадян. Спільнотворення, як концепцію, слід впровадити в основні процеси відбудови через цілком практичні механізми виявлення та врахування думки громадян.

Зелена відбудова України потребує ґрунтовної роботи в інформаційному просторі з головними бенефіціарами такої відбудови – жителями України. Люди повинні розуміти переваги зеленої відбудови, брати участь у плануванні відповідних заходів і враховувати перспективи майбутнього розвитку країни у плануванні власного життя (освіти, роботи, бізнесу).

ДОДАТОК 1.

ХРОНОЛОГІЯ ПОДІЙ: ЗЕЛЕНА ВІДБУДОВА УКРАЇНИ

2025

7 квітня 2025 року

Проведено Перший форум зацікавлених сторін Платформи дій зеленого відновлення України.

4 квітня 2025 року

Кабінет Міністрів України погодив створення Інституту екологічного відновлення та розвитку України.

Березень 2025 року

Україна та ЄС розпочинають новий проєкт – EU4Green Recovery East, що, серед іншого, спрямований на підтримку зеленого відновлення України.

7 лютого 2025 року

Прийнято План заходів на 2025–2027 роки з реалізації Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату до 2030 року.

Лютий 2025 року

Міністерка захисту довкілля і природних ресурсів України Світлана Гринчук анонсувала початок роботи над законопроєктом «Про зелене відновлення України».

16 січня 2025 року

Запровадження реформи управління публічними інвестиціями (зміни до Бюджетного кодексу України).

2024**Грудень 2024 року**

Створення Секторальної робочої групи з питань довкілля, клімату та зеленого переходу.

27 грудня 2024 року

Прийнято Національну транспортну стратегію України до 2030 року та операційний план до неї на 2025–2027 роки.

Листопад 2024 року – січень 2025 року

Затверджено плани управління для 9 річкових басейнів.

29 листопада 2024 року

Затверджено завдання та індикатори Цілей сталого розвитку для України.

15 листопада 2024 року

Прийнято Стратегію розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року та операційний план на 2025–2027 роки.

19 жовтня 2024 року

Прийняття Комюніке щодо підтримки пункту 8 Української Формули миру.

8 жовтня 2024 року

Прийнято Закон України «Про основні засади державної кліматичної політики».

30 липня 2024 року

Затверджено Концепцію Державної цільової програми комплексного водозабезпечення територій, які зазнали впливу воєнних дій.

25 червня 2024 року

Прийнято Національний план з енергетики та клімату України 2025–2030.

11-12 червня 2024 року

Проведення Конференції з відновлення України у м. Берлін (URC 2024).

12 червня 2024 року

Створення Платформи для зеленого відновлення України.

30 травня 2024 року

Прийнято Стратегію формування та реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2035 року.

8 квітня 2024 року

Комітетські слухання «Відбудова України за європейськими принципами зеленого відновлення».

18 березня 2024 року

Затверджено План для Ukraine Facility (у рамках реалізації програми фінансової підтримки України від Європейського Союзу протягом 2024–2027 років).

29 лютого 2024 року

Прийнято Регламент (ЄС) про створення Українського Фонду (Ukraine Facility).

15 лютого 2024 року

Оприлюднено Третю швидку оцінку завданої шкоди та потреб на відновлення (RDNA-3).

9 лютого 2024 року

Оприлюднено рекомендації «Екологічний договір для України».

ПОЗНАЧЕННЯ

- інституційні заходи (наприклад, створення міністерства/органу/інституції/посади)
- комунікаційні заходи (е-платформи і т. п.)
- правові заходи (національні та міжнародні нормативні акти, стратегії, проєкти і т. п.)
- програмні та фінансові заходи (програми, проєкти, ініціативи банки і т. п.)
- заяви, оцінки, рекомендації і т. п.

ДОДАТОК 2.

УСПІШНІ ПРАКТИКИ У ПРОЦЕСІ ЗЕЛЕНОЇ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ І ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

ЗЕЛЕНА КНИГА ВІДНОВЛЕННЯ ЗАПОРІЖЖЯ: ДОРОЖНЯ КАРТА ВІДНОВЛЕННЯ МІСТА¹²¹

Механізми участі громадян у місцевому плануванні та управлінні

У процесі повоєнної відбудови України формування якісної політики на національному та місцевому рівнях займає важливе місце, особливо, якщо розробка такої політики відбувається із залученням і врахуванням думки громадян.

Вдалим прикладом такої діяльності є підготовка дорожньої карти відновлення Запоріжжя «Зелена книга Запоріжжя». Розробка документа відбувалась за участю місцевих експертів, науковців, громадських організацій і жителів. Документ визначає основні виклики та пріоритети відновлення міста й пропонує структурно-логічні схеми у вигляді дорожньої карти для відбудови найбільш вразливих секторів, які зазнали значних пошкоджень під час повномасштабного вторгнення та є критичними для сталого розвитку міста.

¹²¹ Зелена книга відновлення Запоріжжя: <https://vidnova.info/wp-content/uploads/2024/02/Road-map-Recovery-Zp24.pdf>.

ЯК ПРАЦЮВАЛИ НАД ДОКУМЕНТОМ?

Дорожня карта була створена поетапно у три стадії.

Спочатку провели соціологічне дослідження, що включало опитування, фокус-групи та відкриті дискусії, щоб урахувати думки мешканців щодо найактуальніших потреб у відновленні міста після війни.

На другому етапі експерти проаналізували отримані результати та виокремили дев'ять напрямів відновлення міста, які виявилися найбільш вразливими до воєнних викликів і потребуватимуть першочергового реагування.

На кінцевому етапі експертами були визначені проблеми, виклики та заходи з відновлення для розвитку громади, з урахуванням місцевих регіональних та державних документів і програм, європейських міжнародних стратегічних документів і директив. Також створено механізми й заходи для розв'язання проблем, які можуть стати дорожньою картою відновлення.

ЩО ОЗНАЧАЄ ЗЕЛЕНЕ ВІДНОВЛЕННЯ ДЛЯ ЗАПОРІЖЖЯ?

Стратегічна ціль повоєнного відновлення України – чисте та безпечне довкілля, подальший рух Європейським зеленим курсом і відбудова економіки за принципами сталого розвитку.

Повоєнне відновлення – це комплексний підхід, який поєднує екологічні, соціальні й економічні цілі. Йдеться не лише про захист довкілля, а й розвиток економіки, зміцнення соціальної згуртованості, підвищення якості життя, врахування потреб вразливих груп і адаптацію до змін клімату.

Основними напрямками відновлення для Запоріжжя є:

- відновлення ментального здоров'я;
- відновлення екологічної безпеки;
- зелене відновлення енергетичної інфраструктури;
- економічне відновлення та розвиток підприємництва;
- відновлення в культурній сфері;
- відновлення інфраструктури з урахуванням інклюзивності та доступності;
- відновлення та модернізація житлового сектору;
- інтеграція ВПО в Запорізькій області;
- адаптація до зміни клімату під час відновлення.

Для кожного напрямку експерти визначили основні цілі, проблеми та запропонували програми й проекти, спрямовані на подолання проблем.

Надані також рекомендації для органів місцевого самоврядування щодо подальших дій з відбудови.

Невіддільною складовою відновлення є партисипативний підхід – активна участь жителів у плануванні, ухваленні рішень і контролі за їх реалізацією. Відновлення міста має відбуватися не лише як технічний процес, а як демократична трансформація міського середовища, що базується на відкритості та прозорості управління, підзвітності місцевої влади та широкому залученні громадськості до розробки політик і моніторингу їх виконання.

Екологічні, людиноцентричні цінності, інклюзивність і залучення громадян – наскрізні принципи, що формують основу повоєнного відновлення Запоріжжя.

РОЛЬ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ПІДТРИМЦІ ТА ВІДНОВЛЕННІ УКРАЇНСЬКИХ ГРОМАД

Переорієнтація діяльності громадських організацій на потреби повоєнного відновлення та відбудови України

У складних умовах війни та післявоєнної відбудови громадські організації відіграють ключову роль у підтримці українських громад, стаючи надійними партнерами для місцевої влади, мешканців і міжнародних донорів. Вони не лише допомагають реагувати на виклики сьогодення, а й формують стратегічне бачення майбутнього – енергоефективного, екологічно безпечного та сталого.

Одним з яскравих прикладів такої діяльності є громадська організація **«Екоклуб»**¹²², яка понад 26 років працює над збереженням довкілля та підтримкою сталого розвитку українських громад.

З початком повномасштабного вторгнення організація оперативно адаптувала свою діяльність до нових викликів, зосередившись на підтримці громад у питаннях відновлення, енергетичної безпеки та адаптації до зміни клімату.

У перші місяці війни організація займалася наданням гуманітарної допомоги для громад, зокрема постачанням медичних засобів. Згодом фокус діяльності

¹²² Звіт Екоклубу за 2023 рік: <https://ecoclubrivne.org/download/19846/?tmstv=1742363689>.

повернувся до відновлюваної енергетики, яка стала особливо актуальною в умовах регулярних атак на енергетичну інфраструктуру України.

Екоclub активно допомагає громадам переходити на децентралізовані та відновлювані джерела енергії шляхом установлення сонячних електростанцій (СЕС) і впровадженням енергоефективних рішень. У 2024 році завдяки підтримці організації у громадах було встановлено 37 СЕС, із яких 27 – на лікарнях і 10 – на водоканалах.

Екоclub переконаний, що громади найкраще знають свої потреби та повинні мати інструменти для реалізації власних рішень. Понад 90 % проєктів, реалізованих у 2024 році, стали результатом спільного фінансування донорів і самих громад, а 10 % самостійно фінансовані громадою, що свідчить про їхню активність і прагнення до енергетичної трансформації.

Попит на такі рішення постійно зростає – у 2024 році Екоclub отримав заявки від кожної четвертої громади України. Це свідчить про високу зацікавленість громад у впровадженні сучасних енергоефективних технологій.

Показовим є приклад Сумської громади, де завдяки СЕС на водоканалі під час блекауту вдалося безперебійно постачати воду понад чотири години. Цей кейс став яскравим доказом ефективності децентралізованих енергетичних рішень.

Окрім практичного впровадження проєктів, організація також:

- консультує громади щодо розробки муніципальних енергетичних планів;
- допомагає підготовлювати технічну документацію;
- створює покрокові інструкції для громад – як підготувати заявки на встановлення СЕС та податися самостійно;
- сприяє участі громад в ініціативі «Угода мерів», зокрема щодо Планів дій сталого енергетичного розвитку та клімату тощо.

Кожен проєкт обов'язково включає елементи адаптації до зміни клімату та зниження викидів парникових газів. Екоclub виступає за те, щоб відбудова України відбувалася без шкоди для довкілля.

Серед іншого, організація просуває принципи низьковуглецевого розвитку у післявоєнній відбудові, зокрема через модернізацію систем центрального опалення та впровадження теплових насосів з використанням екологічно безпечних технологій.

ПЛАТФОРМИ СПІВПРАЦІ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ДЛЯ ЗЕЛЕНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ

Платформа Build Ukraine Back Better¹²³ створена як неформальна ініціатива для сталого зеленого відновлення України через співпрацю громадянського суспільства.

Об'єднання громадянського суспільства для напрацювання кращих практик сталого відновлення є важливим кроком у досягненні ефективних і довготривалих результатів. Спільна робота організацій як на національному, так і на міжнародному рівнях, дозволяє обмінюватися досвідом, адаптувати успішні моделі та розробляти інноваційні рішення для вирішення певних викликів. Така співпраця забезпечує створення стійких рішень і завдяки координації громадськості зростає ймовірність впровадження зелених ініціатив, що зокрема сприяють зеленому післявоєнному відновленню.

Прикладом такої діяльності є платформа Build Ukraine Back Better, яка була заснована у 2022 році з метою сприяння сталому відновленню України через інтеграцію громадянського суспільства та координацію між неурядовими організаціями України та Європи.

Вона виникла як неформальний майданчик для обміну досвідом і координації між понад 80 громадськими організаціями з різних країн, що працюють над відновленням України. Зараз платформа об'єднує більш ніж 200 осіб, які регулярно отримують новини та актуальну інформацію щодо процесу відновлення, можливостей і викликів.

Унікальність платформи полягає в тому, що вона об'єднує як українські, так і європейські неурядові організації, що дозволяє створити платформу для спільної роботи над питаннями сталої відбудови країни.

Основною метою платформи є обмін інформацією, а також координація зусиль громадських організацій для створення спільних ініціатив щодо зеленого відновлення України. Це включає підготовку пропозицій для інтеграції екологічно чистих технологій та енергоефективних рішень у процес відбудови. Одним з ключових завдань є пошук партнерів для співпраці між українськими

¹²³ Платформа Build Ukraine Back Better: <https://buildukrainebackbetter.org/>.

та європейськими організаціями, а також залучення донорів для реалізації проєктів відновлення.

Платформа активно працює у кількох напрямках:

- 1** Адвокація на рівні ЄС. Платформа підтримує спільні зусилля з адвокації на рівні ЄС, що сприяє впровадженню політик, спрямованих на сталий розвиток та екологічну відбудову.
- 2** Підготовка до великих подій. Платформа активно готується до участі у важливих заходах, таких як Ukraine Recovery Conference, де представники організацій, що входять до складу платформи, мають змогу презентувати свої ініціативи та обговорювати шляхи відновлення.
- 3** Секторальна робота з міжнародними партнерами. Організації, що входять до складу платформи, беруть участь у секторальних проєктах, що охоплюють різні аспекти відновлення.

Одним з важливих кроків є розробка «Дорожньої карти сталого відновлення України», яка охоплює шість ключових секторів і визначає основні пріоритети для забезпечення сталого розвитку в кожному з них. Цей документ буде корисним як для українських, так і для іноземних стейкхолдерів, сприяючи координації дій і покращенню ефективності відновлення.

МІЖНАРОДНА ПЛАТФОРМА ДІЙ ДЛЯ ЗЕЛЕНОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ¹²⁴

Міжнародна підтримка зеленої відбудови України

Консолідація зусиль усіх зацікавлених осіб, включно з міжнародним рівнем, є дуже важливою для планування та здійснення повоєнної відбудови та відновлення України. Міжнародні партнери відіграють особливу роль у просуванні відбудови України на зелених принципах і засадах.

¹²⁴ <https://ugrp.com.ua/>

Вдалим прикладом об'єднання зусиль міжнародних партнерів навколо питань зеленої відбудови України є створення Міжнародної платформи дій для зеленого відновлення України. Платформу створено за підтримки ЮНЕП, ОЕСР, ЄЕК ООН та Міністерства навколишнього середовища, охорони природи, ядерної безпеки та захисту споживачів Німеччини. Підписання відповідної угоди відбулося в червні 2024 року в Берліні під час проведення URC.

Платформа дій для зеленого відновлення України – це міжнародна ініціатива високого рівня, яка об'єднує український уряд, міжнародні організації та ключових стейкхолдерів. Місія платформи полягає в тому, щоб сприяти застосуванню науково обґрунтованого, систематичного та скоординованого підходу до відновлення України в екологічно відповідальний спосіб.

Платформа дій для зеленого відновлення України має на меті забезпечити форум для українських та міжнародних партнерів, щоб:

- Визначити значення зеленого відновлення для України, враховуючи її статус кандидата на вступ до ЄС.
- Підтримувати дії щодо встановлення пріоритетів і прискорення реформ у політиці, законодавстві, установах і практиках, щоб забезпечити загальнодержавний підхід до екологічного післявоєнного відновлення та відбудови.
- Сприяти розробці фінансових реформ та інструментів, які підтримують реалізацію Стратегії зеленого відновлення.
- Мобілізувати досвід і фінансові ресурси для сприяння науково обґрунтованому, систематичному та скоординованому екологічному відновленню.
- Визначити виклики й можливості для підвищення ефективності та результативності міжнародної підтримки, забезпечуючи синергію з існуючими рамками допомоги.

Було проведено перший форум стейкхолдерів у квітні 2025 року, який став майданчиком для обговорень як кроссекторальних питань відбудови, так і таких важливих напрямів, як природа й біорізноманіття, зелені фінанси, безпечне довкілля, екологічна архітектура.

Наразі важко говорити про реальний вплив роботи платформи на процеси відбудови в Україні, проте діяльність такого майданчика є сигналом Уряду та іншим стейкхолдерам щодо важливості повоєнної відбудови та відновлення України на зелених засадах і принципах.

ЗАКОН ПРО ЗЕЛЕНЕ ВІДНОВЛЕННЯ

Попри те, що проєкт закону України «Про засади зеленого відновлення України» не був оприлюднений на час підготовки цього звіту, з публічно доступних джерел відомо чимало деталей щодо елементів цього законопроєкту. З огляду на високу важливість цієї ініціативи ми вирішили включити до звіту інформацію, яку нам вдалось зібрати про цей проєкт закону з відкритих джерел.

Актуальність такої ініціативи не викликає сумнівів. Відбудова країни здійснюється вже сьогодні, низка значних проєктів реалізуються за кошти бюджету та за кошти міжнародних організацій. Очевидно, що необхідні стратегічні рамки для стимулювання інвестицій у проєкти, які сприятимуть досягненню кліматичної нейтральності та переходу до зеленої економіки. Власне перехід до зеленої економіки – один із елементів Формули миру Президента України.¹²⁵ Окрім того, нам бракує доступу до зелених фінансів, адже їх отримання вимагає встановлення чітких критеріїв зелених інвестицій.

Основними елементами проєкту Закону про засади зеленого відновлення, ймовірно будуть:

- Цілі зеленого відновлення
- Механізм сталих інвестицій
- Вимоги до здійснення проєктів відновлення та відбудови
- Стратегічне планування зеленого відновлення України.

Щодо цілей зеленого відновлення – це шість цілей, які носять доволі загальний характер (пом'якшення наслідків зміни клімату, адаптація до зміни клімату, охорона вод та стале використання водних ресурсів та інші). Це може розглядатись як позитивний момент – бо широкі цілі дозволяють охопити різні пріоритети та інтегрувати зелені міркування практично в усі сфери життя країни. З огляду на запропоновані цілі, очевидний їх зв'язок з іншим елементом законопроєкту – зеленою таксономією.

Механізм сталих інвестицій по-суті є спробою транспозиції регламенту ЄС про зелену таксономію¹²⁶. Вибір такого інструменту є цікавим – регламент Україна має впровадити в рамках вступу до ЄС. Зелена таксономія ЄС також спирається на шість екологічних цілей, внесок у досягнення яких є одним з

¹²⁵ https://www.president.gov.ua/storage/j-files-storage/01/19/45/a0284f6fdc92f8e4bd595d4026734bba_1691475944.pdf

¹²⁶ https://finance.ec.europa.eu/sustainable-finance/tools-and-standards/eu-taxonomy-sustainable-activities_en

ключових критеріїв сталості економічної діяльності (що у свою чергу визначає сталість інвестицій). Використання зеленої таксономії ЄС – це дуже вдалий вибір, адже це зрозуміла як ЄС, так і усім міжнародним фінансовим установам класифікація сталості інвестицій.

З огляду на те, що законопроект втілює й досвід ЄС у процесі відновлення, мова вочевидь йде про регламент про відновлення та стійкість¹²⁷. Механізм регламенту цікавий тим, що використовує один з елементів зеленої таксономії (принцип «не завдавати значної шкоди») для оцінки сталості публічних інвестицій, які здійснювались для відновлення від пандемії КОВІД-19. Застосування такого підходу до проєктів відновлення, що фінансують за кошти державного бюджету, має багато переваг. По-перше, це дасть змогу отримувати фінансування в рамках Ukraine Facility з дотриманням вимог (як щодо частки екологічних і кліматичних проєктів, так і щодо принципу не завдавати значної шкоди). По-друге, це стратегічно дозволить уникнути інвестицій в проєкти, які будуть створювати перешкоди для сталого розвитку (наприклад, будівництво вугільних електростанцій). По-третє, такий підхід може практично сприяти відновленню у сталий та зелений спосіб загалом.

Стратегічне планування як елемент законопроекту наразі мало зрозуміле через брак інформації. Водночас, будь-які спроби планування зеленого відновлення (стратегії, плани, цільові показники тощо) є критично необхідними, оскільки загальне планування відновлення наразі відсутнє. В умовах відсутності планування відновлення від наслідків війни, стратегія чи плани зеленого відновлення по-суті можуть повинстю зайняти цю нішу і виступати єдиними засадами планування відновлення України (не лише зеленого).

Якщо законопроект таки буде оприлюднений, це однозначно буде викликом для Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України: лідерство потребуватиме сміливості, наполегливості та значних зусиль для його доопрацювання та підтримки усіма зацікавленими суб'єктами. Головним викликом на цьому шляху ми бачимо потребу консолідувати як різні органи влади, так і громадськість і бізнес, щоб закон міг справді виконати свою місію: створив засади зеленого відновлення України.

¹²⁷ <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/241/oj/eng>

